

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ
МЕХАНІЗМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПІКИ НАД
ДІТЬМИ В УКРАЇНІ**

Виконала: магістрантка 2-го курсу, групи 8.2818-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне
управління та адміністрування»
Л.Г. Маньковська

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії та
управління, доцент, к.філос.н. Маловічко О.В.

Рецензент: доцент кафедри соціології, доцент,
к.філос.н. Кудінов І.О.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2019 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Маньковській Людмилі Геннадіївні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Оцінка ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні

керівник роботи Маловічко Олена Владиславівна, к.філос.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «29» травня 2019 року № 802-с

2. Строк подання студентом роботи 12 грудня 2019 року

3. Вихідні дані до роботи Дакал А.В. Актуальні проблеми формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей в Україні. Державне управління: теорія та практика. 2013. № 2. С. 100-107; Волинець Л.С. Права дитини в Україні: проблеми та перспективи. Український ін-т соціальних досліджень, Інститут дитинства. Київ : Логос, 2000. 75 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукової розробки оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. 2. Уточнити основні поняття «ефективність», «реформування», «опіка над дітьми», «система опіки над дітьми», «державно-управлінські механізми». 3. Визначити принципи та методи дослідження оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. 4. Проаналізувати нормативно-правову базу та організаційну структуру оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. 5. Визначити критерії оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. 6. Проаналізувати етапи оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. 7. Сучасний стан державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми. 8. Напрямки удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Маловічко О.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	29.05.2019	29.05.2019
Розділ 2	Маловічко О.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	22.06.2019	22.06.2019
Розділ 3	Маловічко О.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	21.09.2019	21.09.2019

7. Дата видачі завдання 29 травня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2019	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2019	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2019	виконано
4.	I розділ	Червень 2019	виконано
5.	II розділ	Серпень 2019	виконано
6.	III розділ	Вересень 2019	виконано
8.	Систематизація висновків	Листопад 2019	виконано
9.	Нормоконтроль	Грудень 2019	виконано

Студент _____ Л.Г. Маньковська
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.В.Маловічко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Цапліна І.С.
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 87 сторінок, 79 позицій у списку літератури, 8 додатків.

СИСТЕМА ОПІКИ НАД ДІТЬМИ, ДЕІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ, РЕФОРМУВАННЯ, ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ, ДІТИ-СИРОТИ ТА ДІТИ, ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Мета дослідження: вивчення ситуації, яка склалася в країні щодо становища дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та оцінка ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Об'єкт дослідження: система опіки над дітьми в Україні.

Предмет дослідження: державно-управлінські механізми реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Методи дослідження: теоретичного узагальнення, системного аналізу, моделювання та узагальнення, порівняльно-правовий, формально-логічний, термінологічний, статистичний.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що пропонуються ефективні державно-управлінські механізми реформування системи опіки над дітьми, які поліпшать соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Гіпотеза: деінституціалізація має розвинуту нормативну базу, підтримку засобів масової інформації, але в практичній реалізації є певні прогалини, що пов'язано з фінансуванням цієї сфери та відсутністю ефективних державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Висновки: Постійні реорганізації державних органів влади призводить до неузгодженості системи соціального захисту дітей, а саме це відсутність системності на загальнодержавному рівні під час формування державної політики з питань захисту прав дітей та їх інтересів. Сучасне законодавство потребує значного вдосконалення, оскільки не узгоджено між собою та деякі законодавчі акти мають декларативний характер та формальне виконання.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ В УКРАЇНІ	10
1.1. Стан наукової розробки оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.....	10
1.2. Визначення основних понять дослідження: «ефективність», «реформування», «опіка над дітьми», «система опіки над дітьми», «державно-управлінські механізми»	16
1.3. Принципи та методи дослідження оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.....	25
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ	31
2.1. Нормативно-правова база та організаційна структура оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми.....	31
2.2. Критерії оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми.....	41
2.3. Етапи розвитку та особливості оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми.....	48
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ	55
3.1. Сучасний стан державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми	55
3.2. Напрямки удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.....	65
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	76
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день в законодавстві України в з питань соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування проходять важливі зміни. Протягом останніх років в Україні здійснені окремі кроки щодо запровадження ефективних та більш дієвих державних механізмів захисту дітей, які потребують опіки.

Стабільність держави та її економічний достаток у великій мірі залежить від ставлення держави до проблем дітей, чи враховує вона їх інтереси та потреби. Одним з критеріїв стану захисту прав дитини та її добробуту в державі є кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Попри активізацію зусиль держави щодо поліпшення становища підростаючого покоління, створення умов для його гармонійного розвитку в країні щорічно на тлі зменшення кількості населення віком до 18 років збільшується чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Останнім часом в Україні спостерігається загальне поширення такого явища, як соціальне сирітство, зумовленого ухиленням або відстороненням батьків від виконання своїх обов'язків щодо дитини. Серед основних його причин, таких, як асоціальна поведінка батьків, поширення алкоголізму та наркоманії, з'явилися і нові, характерні для трансформаційних процесів суспільства, а саме: безробіття, економічна нестабільність, трудова міграція, зростання злочинності, бідність.

При вирішенні питання подальшої долі дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштування в сім'ю має пріоритетне значення, що впливає з доцільності сімейного виховання як природного мікро середовища соціалізації особистості.

Найпоширенішою формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні, як і за старої радянської системи, є виховання у закладах інтернатного типу.

Актуальність теми полягає в тому, що розробка подальших напрямків соціальної політики держави стосовно захисту прав дітей, які залишились без

батьківської опіки, потребує ґрунтовного вивчення та узагальнення існуючої практики влаштування таких дітей у сім'ї громадян України.

Головним вектором соціальної політики є покращення становища дітей, забезпечення їх прав, особливо права на виховання у сім'ї. Тому реформування державної системи опіки над дітьми є надзвичайно актуальним для України.

Проблемна ситуація полягає у тому, що пріоритетна в Україні інтернатна система утримання і виховання дітей, які не можуть виховуватися в рідних сім'ях, позитивного ефекту не давала. Численні дослідження психологів, педагогів, дефектологів підтверджують, що в інтернатних закладах неможливо забезпечити всі необхідні умови для соціалізації дитини. Так, переважна більшість вихованців закладів інтернатного типу відстає у фізичному, емоційному, інтелектуальному розвитку від однолітків, які виховуються у сім'ях, має незадовільний стан здоров'я. Серед негативних проявів інтернатного виховання – нехтування особливостями дитини, нерозвиненість її соціальних, комунікативних навичок, втрата зв'язків з родинним оточенням, труднощі подальшої адаптації в суспільстві, неготовність до сімейного життя тощо.

У вітчизняній науці соціально-педагогічні підходи щодо виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування розглядали вчені Л.Артюшкіна, Г.Бевз, Л.Волинець, А.Дакал, Л.Кривачук та ін.

Втім, окреслена проблематика не вичерпується наявними дослідженнями. Допомога дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування стає дедалі найважливішим суспільним завданням.

Об'єктом дослідження: система опіки над дітьми в Україні.

Предмет дослідження: державно-управлінські механізми реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Метою дослідження є вивчення ситуації, яка склалася в країні щодо становища дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та оцінка ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

- проаналізувати стан наукової розробки оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні;
- здійснити уточнення змісту головних понять дослідження: «ефективність», «реформування», «опіка над дітьми», «система опіки над дітьми», «державно-управлінські механізми»;
- обґрунтувати основні принципи та методи дослідження, що використовуються у даній роботі;
- визначити сутність та зміст оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми;
- проаналізувати принципи та методи дослідження оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми;
- дослідити становлення, розвиток та особливості оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми;
- проаналізувати нормативно-правовий механізм оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми;
- дослідити сучасну модель державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми;
- виявити шляхи удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні;
- розробити пріоритети удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що пропонуються ефективні державно-управлінські механізми реформування системи опіки над дітьми, які поліпшать соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Гіпотеза: деінституціалізація має розвинуту нормативну базу, підтримку засобів масової інформації, але в практичній реалізації є певні прогалини, що пов'язано з фінансуванням цієї сфери та відсутністю ефективних державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Апробація роботи. Основні тези магістерської роботи було представлено у трьох статтях та на таких конференціях: наукова-практична конференція «Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія і практика» (27-28 вересня 2019 року, м. Чернівці), Міжнародна юридична наукова-практична конференція «Правотворчість та правозастосування у демократичній державі: теорія і практика» (3 жовтня 2019 року, м. Київ) та XXXIV Міжнародна наукова-практична інтернет – конференція el-conf.com.ua «Інновації в науці: сучасний виклик» (07 жовтня 2019 року, м. Вінниця).

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ В УКРАЇНІ

1.1. Стан наукової розробки оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні

Соціальна політика – це механізм реалізації соціальної функції держави. У політичній науці функції держави визначаються як головні напрями її діяльності, обумовлені основними суспільними цілями й завданнями на конкретно-історичному етапі її розвитку.

Соціальні джерела правової форми соціального забезпечення мають свої витoki у моральних засадах суспільства – у категоріях чуйності, співчуття, справедливості, людяності, благодійності, які спрямовані на підтримку людини, котра фізично об'єктивно не в змозі забезпечити себе та своїх утриманців. В основі цього інституту лежить прагнення людської спільноти забезпечити одну зі сторін публічного інтересу – підтримку фізичного існування людського суспільства, захисту слабких, немічних, хворих, інвалідів, дітей, врешті-решт, скажемо – непрацездатних, тобто таких, які ще або вже не можуть своєю працею утримувати себе і тих, хто перебуває на їх утриманні. Таке прагнення реалізовувалось як поза державним регулюванням, так і за його допомогою.

Початковими формами соціального забезпечення були благодійництво і громадська опіка, як вираз соціальної допомоги. Проте у міру усвідомлення суспільством важливості соціального забезпечення як одного з факторів, що зумовлює існування самого суспільства, воно було поставлене на державний рівень. Були створені різні організаційно-правові моделі соціального забезпечення, на шляху реалізації яких у сучасний період спостерігається все

більше проблем у всіх державах без винятку, незалежно від рівня їх економічної могутності, політичної спрямованості, форм та режимів державного правління.

Закріплення в Конституції України соціального принципу державного устрою підтверджує той факт, що соціальна функція проголошена пріоритетною функцією держави. У ст. 52 Конституції України зазначено, що «...Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей» [24]. Слід зазначити, що зміст соціальної функції не залишався незмінним на різних етапах розвитку суспільства й держави. Він залежить від багатьох чинників, передусім від типу політичного режиму, політичної ідеології. У принципі, зміст соціальної функції вказує на те, що і як робить держава у соціальній сфері. Так, наприклад, якщо соціальна політика сучасної демократичної держави з високим економічним рівнем розвитку спрямована на підтримку суспільного добробуту, створення умов його досягнення, то для держави, що здійснює перехід від однієї суспільної системи до іншої, актуальною є інша мета, а саме – ліквідація або пом'якшення негативних соціальних наслідків, спричинених гострим протиріччям між необхідністю проведення жорсткої економічної політики й соціальною незахищеністю населення. Зважаючи на це, особливого значення набуває соціальна політика, спрямована на перерозподіл доходів з метою знизити соціальну напруженість у суспільстві. Таким чином, виникає нагальна потреба визначити пріоритети соціального розвитку в перехідний період.

У сучасному розумінні соціальна політика – це один із методів державного регулювання, що носить назву «держава загального добробуту». Комісія Європейських громад зазначила, що у різних країнах у поняття «соціальна політика» вкладається неоднаковий зміст. З огляду на це вона запропонувала визнати, що соціальною політикою є всі заходи, здійснювані у соціальній сфері. Сьогодні особливо важливим напрямом державної політики в Україні є соціальна політика, що органічно поєднує у собі соціальний захист,

соціальну безпеку з одного боку та соціальний розвиток, соціальні відносини з іншого. Питання соціальної політики, соціального захисту населення, соціальної безпеки були і будуть об'єктом та предметом наукових досліджень.

У навчальному посібнику «Соціальний захист населення України» колектив науковців – І.Гнибіденко, М.Кравченко, М.Орлатий визначили, що «державна соціальна політика – це, з одного боку, управління соціальним захистом непрацездатного населення, що включає комплекс заходів з формування та реалізації соціально-економічних та правових гарантій. Які забезпечують, гідний рівень життя громадян на основі економічних можливостей держави. З іншого боку – це управління соціальним захистом працюючих громадян через комплекс соціально-економічних, правових заходів, методів та засобів, що забезпечують умов і можливості реалізації інтересів осіб за рахунок їх трудового внеску, відносної економічної самостійності і пом'якшення дії факторів соціального ризику» [9].

Можна сказати, що соціальна політика, яка сьогодні проводиться в нашій країні, концептуально не опрацьована і вкрай суперечлива. Характерними рисами сучасної соціальної політики в Україні стали відмова від патерналістської моделі (через обмежені фінансові можливості держави) і відсутність чітких орієнтацій щодо вибору іншої оптимальної моделі (через залишковий принцип фінансування соціальних програм). В Україні держава виступає у ролі пожежника для попередження і гасіння можливих соціальних конфліктів.

Аналіз наукових праць, публікацій вітчизняних вчених, дослідників дасть змогу дослідити стан теоретичної розробленості ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми, виявити наявні в цій сфері проблемні поля, теоретичні прогалини, що потребують подальших розвідок, визначити існуючі механізми та підходи до державного управління вказаною системою тощо.

Актуальні питання дослідження й розвитку теорії та практики державного управління, його механізмів були предметом наукових розробок українських

учених, зокрема: В.Авер'янова [1], В.Бакуменка [73], В.Корженка [25], В.Куйбіди [28], А.Сіцинського [71] та ін.

Розвитку теми інституційного догляду та виховання дітей, реалізації прав дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування в закладах інституційного догляду та виховання присвячені праці сучасних українських учених, таких як: Я.Бордіяна [7], Н.Крестовської [26], О.Мордань [34], В.Покась [45], О.Сергієва [70] та ін.

Вивченням ідей деінституціалізації, важливості сімейного виховання і тій шкоді, що завдається розвитку дитини перебуванням у закладах інституційного догляду, та на проблемах їх випускників займалися такі сучасні українські учені: Л.Волинець [12], І.Горошнікова [14], Н.Комарова [41], Н.Мищенко [32], І.Пєша [42] та ін.

Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (далі – ЮНІСЕФ) розглядає «соціальний захист дітей», як соціальна допомога і економічна підтримка, спрямована на сім'ю або на кожну дитину і соціальні послуги, що включають в себе підтримку сім'ї та альтернативний догляд, а саме:

- соціальна допомога/ економічна підтримка – це грошові виплати, допомога по догляду за дитиною, соціальні пенсії, податкові пільги, продуктові набори (субсидії), пільговий порядок оплати;

- соціальні послуги для дітей/сімей – це захисні профілактичні послуги для прийомних сімей, усиновлених дітей, дітей перебуваючи у інституційному догляді, а також догляд за малолітніми дітьми [79].

Беручи до уваги аналіз законодавчих актів стосовно захисту прав та інтересів дітей, можна зробити висновок, що поняття «соціальний захист дітей» дуже часто трактується, як поняття «соціальне забезпечення дітей». У преамбулі Закону України «Про охорону дитинства» зазначено, що цей Закон визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток встановлює основні засади державної політики у цій сфері [64]. У цьому випадку законодавець

ототожнює поняття соціального захисту та соціального забезпечення.

Актуально визначає поняття «соціальний захист дітей, залишених без батьківського піклування» О.Потопахіна, а саме як системи «гарантованих державою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо повного державного забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів і отримання передбачених законодавством пільг для задоволення їх життєво необхідних потреб та створення умов для нормальної життєдіяльності» [46].

«Скрутне матеріальне становище сімей з дітьми може спровокувати дисфункції сімейних відносин... Необхідність постійного пошуку засобів для існування в багатьох сім'ях перемістила на задній план проблеми виховання дітей, формування сприятливого морально-психологічного клімату та довірливих відносин між батьками та дітьми. Сьогодні ситуація загострилася у зв'язку з кризою: сім'ї, які балансували на межі благополуччя, потрапляють у кризове становище» [6].

На сьогодні актуальним є те, що батьки віддають своїх дітей до закладів інституційного догляду, а саме через соціальні чинники, бідність, безробіття, стан здоров'я дитини, тощо.

«За даними моніторингу, проведеного громадськими організаціями, на початок 2016 року в інтернатних закладах виховувалося 97 042 дітей. При цьому дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, лише 8 741, тобто 8 % від загальної кількості дітей в інтернатах. Усі інші вихованці – це діти, у яких є батьки, не позбавлені батьківських прав» [33].

Беручи до уваги складну політичну ситуацію, яка склалася в Україні починаючи з 2014 року, бойові дії на сході України (Донецька та Луганська області) все це призвело до збільшення кількості дітей, які залишилися без батьківського піклування. За даними Мінсоцполітики у 2014 році сиротами стали більше десяти тисяч дітей. На законодавчому рівні, для дітей які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, розроблений Порядок отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів [56]. На сьогодні отримання дитиною статусу дитини, яка

постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів не дає ніяких істотних пілг, а використовується більш як статистична інформація.

Аналізуючи велику кількість робіт, так чи інакше пов'язаних з дітьми - сиротами, та дітьми-позбавленими батьківського піклування свідчить про те, що понятійно-категоріальний апарат термінів не достатньо розкритий (зміст та структура) в системі українського законодавства, що призводить до того, що окремі категорії дітей, які потребують підвищеної уваги та турботи з боку держави, залишаються за межами державної системи соціального захисту. Сьогодні сучасні українські реалії актуалізують необхідність переосмислення поняття «діти, які залишилися без батьківського піклування» (Додаток А).

Нормативно-правові акти сучасної України визначають основні принципи державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа: створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї; виховання та утримання дітей за принципом родинності; забезпечення пріоритету сімейних форм улаштування дітей зазначених категорій; захист майнових прав дітей; створення належних умов для фізичного, інтелектуального та духовного розвитку; забезпечення соціально-правових гарантій; створення умов для надання психологічної, медичної, педагогічної допомоги; формування системи соціальної адаптації дітей; забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності; належне матеріально-технічне забезпечення незалежно від форми влаштування [50]. Підтримуючи вищезазначені твердження, слід до них також додати принцип «дитиноцентризму», як фактор розуміння сутності формування державної політики України у досліджуваній сфері.

Коротко резюмуючи викладене вище, можна стверджувати, що науковцями напрацьовано певну теоретичну базу щодо реформування системи опіки над дітьми в Україні. Водночас досліджень, у яких із позицій системного підходу розглянуто державно-управлінські аспекти комплексної проблеми реформування системи опіки над дітьми в Україні, у цілому та механізмів державного управління у сфер реформування інституційного догляду в Україні

зокрема, практично немає. Проте, існують нечіткість і неузгодженість у термінології, понятійно-категоріальному забезпеченні, теоретико-методологічні прогалини, а відсутність розроблених на науковому підґрунті механізмів державного управління, відповідних системних узагальнень теоретичних положень не дають змогу впровадити їх у державно-управлінську практику. Здобутком України є приведення в цілому національного законодавства стосовно дітей до міжнародних норм, Конвенції ООН про права дитини.

Питання виховання і захисту підростаючого покоління завжди є й будуть важливими, адже діти – гарант самозбереження нації. Вкладаючи ресурси в дитинство, держава зміцнює майбутні продуктивні сили, забезпечує стабільність, готує майбутніх активних громадян, здатних перебрати на себе управління державними і суспільними справами, впевнено йти курсом розвитку, орієнтуючись на високі виважені рішення, переймати духовні пріоритети.

1.2. Визначення основних понять дослідження: «ефективність», «реформування», «опіка над дітьми», «система опіки над дітьми», «державно-управлінські механізми»

Центральним поняттям даної роботи є поняття оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. Але спочатку треба визначити, що являють собою основні поняття, а саме: «ефективність», «реформування», «опіка над дітьми», «система опіки над дітьми», «державно-управлінські механізми».

Існує багато підходів до визначення поняття «ефективність». Поняття «ефективність» іноді інтерпретується як «результативність». Це пояснюється насамперед тим, що буквально «ефективність» (від латин. *efectus*) означає результативність, дієвість, продуктивність тощо. Більшість науковців ототожнюють поняття «ефективність» і «результативність», але це різні поняття, бо «результативність» – це складне, багатоелементне,

багатокритеріальне явище, яке характеризується низкою показників міри досягнення встановлених цілей суб'єкта господарювання та є «зовнішнім проявом» (негативним або позитивним) його діяльності [37]. А ефективність – це завжди позитивна величина, що характеризує приріст результатів у співвідношенні із засобами їх досягнення.

Ефективність деінституалізації інтернатних (інституційного догляду) закладів в Україні (реформування системи опіки над дітьми в Україні) та її державно-управлінських механізмів повинна привести до формування громадської думки щодо шкідливого впливу інституцій та ефективних механізмів захисту дітей, влаштування дітей з дитячих будинків та інтернатів у сім'ї громадян та поступове закриття інтернатних закладів, навчання та підвищення професійної компетенції спеціалістів, які працюють у сфері захисту прав дітей, розвиток доступних послуг з підтримки дітей і сімей у громадах.

Реформа (лат. *reform*, фр. *réforme*) означає «перетворюю», «змінюю». В нашій роботі ми будемо розглядати соціальну реформу – це комплекс заходів, якими вводяться на заміну старих нові суспільні відносини в будь-якій сфері суспільного життя, крім економічної, що призводить до зміни умов діяльності всіх і відповідної фахової групи членів суспільства. Зміна умов діяльності ще має наслідком і викорінення негативних суспільних явищ, які за попередніх умов народилися і процвітають. Нові умови діяльності вводяться законодавчим шляхом. Процес реформування відбувається за умови неможливості при існуючому стані суспільства мати позитивний розвиток країни або якоїсь сфери життя суспільства. Метою реформування є досягнення нового стану суспільства, в якому перешкоди позитивному розвитку, які існували в попередньому стані суспільства, в його новому стані існувати не можуть [30].

Європейські країни, залучившись до механізмів реорганізації форм виховання дітей-сиріт у минулому столітті мають певні проблеми з подоланням дитячого сирітства й на сучасному етапі. Кожна країна намагається адаптувати існуючий досвід до своїх реалій.

Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підклування (за пріоритетністю встановленою Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського підклування» [50], такий:

- усиновлення;
- встановлення опіки, підклування;
- передача до прийомної сім'ї (фостерне виховання);
- передача до дитячих будинків сімейного типу;
- передача до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського підклування.

Поняття «опіка» й «турбота» використовуються у повсякденному вжитку, тому їхнє значення потрібно відрізнити від професійних термінів з теорії опіки. Опіка і підклування є інститутом цивільного права, який охоплює широке коло питань, пов'язаних не лише з цивільним, але й з сімейним законодавством. Сучасне право України, зокрема цивільний кодекс (далі - ЦК) регулює загальні питання опіки та підклування [76]. Опіка – влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського підклування, в сім'ї громадян України з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку, захисту їх прав та інтересів (глава 19 Сімейного кодексу України). Опіка і підклування є особливою формою державної турботи про малолітніх (до 14 років) та неповнолітніх дітей (з 14 до 18 років), що встановлюється над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського підклування.

Зарубіжна практика в деяких випадках залишає форму інтернатного закладу як державну установу утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського підклування. Але в процесі деінституціалізації державні виховні установи зазнали структурної трансформації, у першу чергу, у зменшенні кількості вихованців (у середньому показник становить 10-50 осіб на одну установу).

Досвід західних країн засвідчує збереження державних шкіл-інтернатів (дитячі будинки, притулки) як спеціалізованих закладів для виховання дітей, які мають відхилення в поведінці, певні психологічні, фізичні проблеми.

Найбільш поширеними типами інтернатів є: лікувальні центри з цілодобовим перебуванням дітей; сімейні дитячі будинки; кризові та дитячі психіатричні центри.

При збереженні інтернатних закладів в західних країнах на державному рівні розроблені, обов'язкові для всіх вихованців, курси «незалежного проживання», по закінченню яких видається державний сертифікат. Це є одним із дієвих механізмів соціальної адаптації дітей, що знаходилися під державною опікою.

Визначаючи пріоритетність біологічної сім'ї у вихованні дітей та стимулювання розвитку сімейних форм виховання, у зарубіжних країнах серед форм тимчасового утримання перевага надається фостерній родині (прийомній сім'ї). Інститут фостерного виховання й утримання дітей є найбільш вдалою формою поєднання державної системи опіки з сімейним піклуванням та є першою дієвою альтернативою на шляху здійснення реформування державних інтернатних закладів на кшталт діючим в Україні.

Держава та громадські об'єднання в Україні особливу увагу звертають на здійснення опіки над дітьми-сиротами. Розрізняють два види сирітства: природне і суспільне (соціальне). Природні сироти – це діти, батьки яких померли. Соціальні сироти – це діти, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин залишилися без опіки батьків, тобто це сироти при живих батьках. До них відносять і безпритульних та бездоглядних дітей – «дітей вулиці». Причинами виникнення цього негативного явища, за даними Українського інституту соціальних досліджень, є: погіршення матеріального стану значної частини населення; підвищення незайнятості дітей і підлітків; експлуатація дитячої праці в тіньовій економіці та втягування дорослими дітей у крадіжки, жебрацтво, торгівлю наркотиками та інші кримінальні дії; послаблення відповідальності сім'ї за виховання дітей та організацію їх відпочинку; загострення конфлікту між дитиною і батьками; пропаганда у засобах масової інформації насильства і «легкого життя» [3].

Рис. 1.1. Найбільш суттєві причини поширення соціального сирітства в Україні, % від загальної кількості дітей в Запорізької області

Отже, система опіки над дітьми – це комплекс законодавчих та державно-управлінських механізмів влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України або інтернатних (інституційного догляду) закладів в Україні.

Протягом останніх років в Україні здійснені окремі кроки щодо запровадження ефективних механізмів захисту дітей, які потребують опіки. Свідченням цього є прийняття низки законодавчих документів. Окрім цього створено Департамент захисту прав дітей та усиновлення у структурі Міністерства соціальної політики України [17]. Кабінетом Міністрів України затверджені нові нормативи грошового утримання дітей, переданих на виховання в прийомні сім'ї і дитячі будинки сімейного типу.

На рівні територіальних громад соціальний захист та захист прав дітей зазначених категорій забезпечують органи опіки та піклування, якими є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад [43]. Для допомоги в роботі органів опіки та піклування районних створюються комісії з питань захисту прав дитини, які мають консультативно-дорадчі функції. Діяльність цих дорадчих органів регулюється відповідним типовим

положенням [39]. Питання опіки і піклування над дітьми переведено до компетенції одного органу місцевої влади – служби у справах дітей [43].

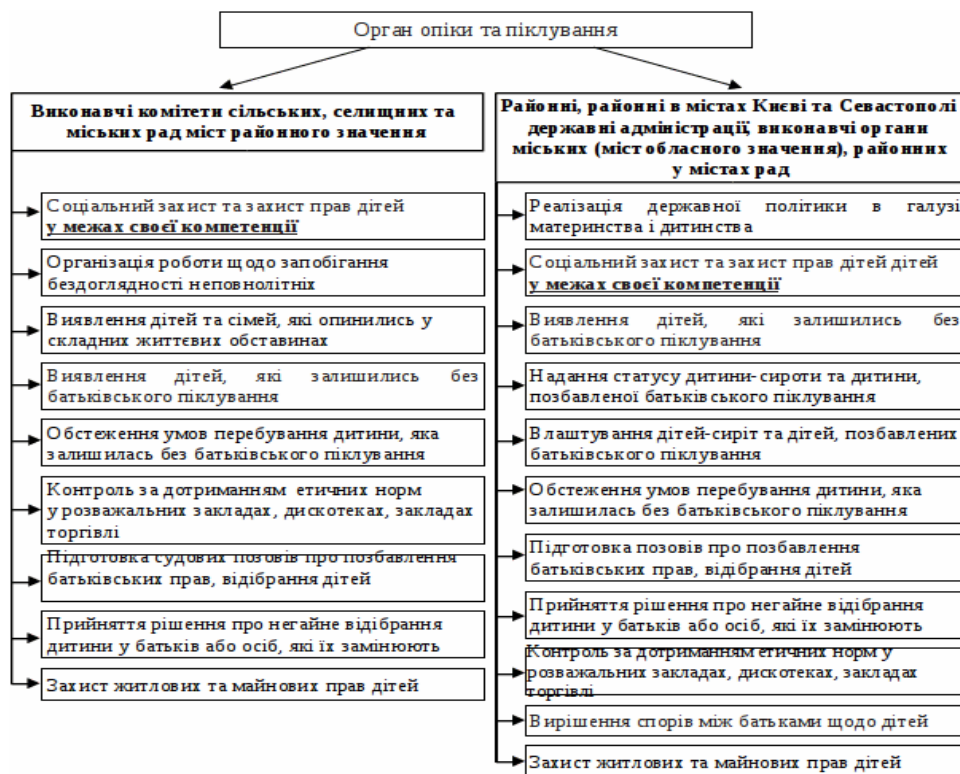

Рис. 1.2. Розподіл повноважень органів опіки та піклування районного, сільського і селищного рівня

Прийняті законодавчі документи, створення нових державних структур визначають орієнтири реформування державної системи опіки над дітьми на найближчі десять років. Цей процес передбачає дослідження проблем діючої системи закладів типу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, проведення адміністративних змін, впровадження нових підходів до фінансування таких закладів, застосування нових технологій з дітьми та сім'ями.

Більшість дітей перебувають в інтернатних закладах понад 10 років. За цей час їхні особистісні зв'язки з батьками можуть зруйнуватися. Часто діти-вихованці інтернатів виростають не підготовленими до самостійного життя, не мають необхідних соціальних умінь та навичок. Успішно реалізуються в житті менше 10% випускників інтернатних закладів. Адже середовище інтернатного

закладу не сприяє формуванню у дитини здатності вибудовувати стосунки протягом життя, що становить пряму загрозу для створення власної сім'ї [69].

Без розкриття категорії «механізми державного управління» неможливо вирішити проблему підвищення його ефективності, так як ефективність системи державного управління залежить від наявності успішно функціонуючих механізмів, які дозволяють забезпечити: скоординоване, цілеспрямоване та дієве керівництво суспільними процесами держави; належний організаційно-управлінський вплив на суспільний розвиток держави; реалізацію цілей та завдань державного управління – як загальних, так і персоніфікованих, які необхідно вирішувати в конкретних сферах суспільного життя. Базовим елементом терміну «механізми державного управління» є поняття самого механізму. Термін «механізм» досить часто використовується у різних сферах життєдіяльності. Це і «механізми державного управління», «механізми державного регулювання», «механізми реалізації державної політики», «організаційно-економічні механізми», «соціальні механізми», «правові механізми», «політичні механізми», «мотиваційні механізми», «ринкові механізми», «антикризові механізми», а також механізми, які стосуються конкретних сфер життєдіяльності тощо.

Концептуальні засади механізмів державного управління висвітлено в численних працях вітчизняних та зарубіжних учених, але, на сучасному етапі розвитку науки державного управління, не має загальноприйнятого поняття «механізму державного управління» та єдиного підходу до трактування його визначення. В першу чергу це пов'язано з відсутністю єдиного, узгодженого трактування поняття «державне управління».

Узагальнивши їх праці можна дати таке визначення: державно-управлінські механізми – це сукупність форм, засобів, методів, правових, організаційних, адміністративних, мотиваційних та інших заходів держави, спрямованих на забезпечення динамічного розвитку суспільства

Державно-управлінській механізм процесу деінституціалізації (далі – ДІ) розпочався із затвердженням Кабінетом міністрів Національної стратегії

реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Етапи проведення деінституціалізації

Відповідно до Національної стратегії, вже у 2026 році дітей в інституціях має бути менше 0,5% від загальної кількості (зараз – 1,4%) (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Зменшення кількості дітей, які перебувають у інституційних закладах

А ті діти, хто за різних причин все ж залишаться в інституціях, а не в сім'ях – житимуть у невеликих установах в умовах, максимально наближених до сімейних, – до 10 осіб в одному закладі (рис. 1.5). У кожній громаді з'являться доступні і якісні послуги для сімей з дітьми. Буде існувати ринок

цих якісних послуг, не менше 50% з яких будуть надавати професійні громадські організації [15].

Рис. 1.5. Кількості дітей, які згідно зі стратегією залишаються у інституційних закладах

Наразі триває реалізація стратегії. Кожен регіон має оцінити свою мережу інтернатних закладів, з'ясувати, які діти до них потрапляють та чому, які є соціальні, освітні, реабілітаційні медичні послуги вже зараз (додаток Б). На наступному етапі кожен регіон буде готувати власний план реформування.

План дій реалізації Стратегії передбачає, що міністерства спільно з громадськими організаціями, місцевою владою та експертами повинні:

- розробити і ухвалити нормативно-правові акти, організувати методичне забезпечення, необхідне для впровадження реформи системи інституційного догляду та виховання дітей;
- проаналізувати існуючу мережу закладів інституційного догляду за дітьми, оцінити забезпечення прав дітей в кожному регіоні і затвердити регіональні плани реформування системи інституційного догляду та виховання дітей;
- сформувати і навчити регіональні команди по впровадженню вищезгаданої стратегії;
- розробити навчальні програми для підготовки, перепідготовки фахівців, зокрема тих, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами;
- розробити критерії моніторингу процесу реформування системи інституційного догляду та виховання дітей;

– залучити інвестиції для впровадження реформи системи інституційного догляду та виховання дітей [61].

1.3. Принципи та методи дослідження оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні

У цьому підрозділі необхідно визначити методологію дослідження оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. В нашому дослідженні ми будемо спиратися на принципи об'єктивності, розвитку, історизму, альтернативності, неупередженості, сходження від абстрактного до конкретного, багатофакторності та єдності теорії і практики.

Актуальне місце серед принципів управління є принцип об'єктивності, який передбачає пізнання закономірностей у сфері державно-управлінських механізмів реформування системи опіки в Україні. Принцип виявляється при формуванні управлінського впливу та повинен відповідати реальним можливостям керованих об'єктів і глобальним управлінським цілям.

При прагненні реалізувати бажані цілі без урахування об'єктивних обставин і можливих наслідків порушується принцип об'єктивності, що призводить до поглиблення контролю за управлінським процесом. Викликає недовіру до суб'єкта управління.

Принципи історизму та розвитку, які забезпечують вивчення досліджуваного питання з погляду того, як виникали поняття «соціальний захист дітей», «система опіки над дітьми», «деінституціалізація» та як змінювалася система соціального захисту/опіки над дітьми в Україні. Вказані принципи, також, дають змогу розібратися на яких етапах перебуває стратегія деінституціалізації на теперішні час та які перспективи удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Принцип альтернативності пов'язаний з можливістю розвитку системи опіки над дітьми за різними траєкторіями, за умови різних взаємозв'язків та структурних відносин. Не слід плутати альтернативність з вірогідністю. Принцип альтернативності діє як цілеспрямований засіб досягнення нормативно визначеної мети або пошуку певних тенденцій розвитку системи вдосконалення стану оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

В дослідженні оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні був застосований принцип неупередженості.

Принцип сходження від абстрактного до конкретного означає перехід від часткового знання при вивченні проблеми до більш повного. В якості конструктивного принципу цей метод використовував Г. Гегель.

В роботі також застосовано принцип багатофакторності для вивчення комплекс факторів, що впливають на ефективність державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Принцип єдності теорії та практики застосовувався для вивчення теоретико-практичного освоєння державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Зважаючи на вищевикладені принципи використовуються загальнонаукові методи. У філософських словниках «метод» визначається як спосіб досягнення певної мети, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності. Метод є шлях пізнання, що дослідник прокладає до свого предмета, керуючись певною гіпотезою [47].

У процесі магістерського дослідження було використано комплекс взаємодоповнюючих методів:

– порівняльно-історичний метод – це сукупність пізнавальних засобів та процедур, які дозволяють виявити схожість та відмінність між певними історичними факторами розвитку феномену «система опіки над дітьми», виявити загальні й специфічні риси і їхньому розвитку і як наслідок

спрогнозувати можливі варіанти розвитку подій;

- метод теоретичного узагальнення – для розкриття стану наукового дослідження проблеми державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. Висвітлення її нормативно-правової основи та досвід реформування системи опіки над дітьми в Україні;

- метод системного аналізу надав змогу узагальнити наукові концепції, розробки та пропозиції вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених проблемі реформування системи опіки над дітьми;

- системний аналіз наукових праць і літературних джерел з проблеми дослідження показав, що питання реформування системи опіки над дітьми розкривається не в повній мірі. Серед науковців не припиняються дискусії, щодо впровадження деінституалізації, але при врахуванні особливості країни, перш за все, ментальність населення та його низький матеріальний рівень, що може загальмувати реформу;

- оцінити сучасний стан державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні та визначити чинники, о впливають на нього можливо скориставшись методом функціонального аналізу;

- методи узагальнення розкрили формулювання рекомендацій та пропозицій щодо визначення напрямків та шляхів удосконалення ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні

Метод класифікації – це сукупність правил створення системи класифікаційних угруповань та зв'язків між ними.

Система класифікації – це сукупність методів і правил розподілу множини об'єктів на підмножину відповідно до ознак схресті або несхожості.

Порівняння – метод наукового пізнання, за допомогою якого робиться висновок про подібність чи відмінність об'єктів пізнання. Цей метод дає можливість виявити кількісні якісні характеристики предметів, класифікувати, упорядкувати і оцінити їх.

Логічний метод застосовується для вивчення і розуміння об'єкту

пізнання. Цей метод спрямований на аналіз певного історичного стану об'єкта, включає відтворення досліджуваного об'єкта в якості системи, а саме історичної, що допомагає відобразити основні етапи історичного розвитку об'єкту, його якісні зміни.

Термінологічний метод вивчає історії термінів та розкриває їх поняття, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку понять, їх місце у понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження [77].

Методи функціонального та статистичного дають можливість надати оцінку сучасному стану державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні та визначити чинники, що впливають на їх ефективність.

Методи програмно-цільовий, моделювання та узагальнення, порівняльно-правовий, формально-логічний використовувалися для формулювання рекомендацій і пропозицій щодо визначення напрямків та шляхів удосконалення ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Всі методи використовувалися у взаємозв'язку для забезпечення всебічності проведеного дослідження.

Визначення понять у магістерському дослідженні формулювалось, базуючись на законодавчих актах, професійних словниках, спираючись на терміни визначені провідними науковцями.

У роботі також використовувалися й інші методи, а саме: аналізу, синтезу, абстрагування, ототожнення, формалізація, тощо, на прикладі яких вивчається проблема.

Метод аналізу використовується при висвітленні значення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми і аналізу законодавчого забезпечення реформ в Україні, дослідження законодавчих актів в сфері деінституалізації. Метод абстрагування використовується при з'ясуванні поняття і значення деінституалізації. Метод

узагальнення використовується для формулювання висновків після кожного підрозділу і загальних висновків в магістерській роботі.

Узагальнюючи викладене у першому розділі кваліфікаційної роботи, вважаю, що важливим для життя кожної країни є соціальні цінності, якість життя, рівень економічного розвитку та рівень дотримання прав людини. Зміна пріоритетів державної політики у сфері дитинства спрямована на запобігання розміщення дітей в інтернатних закладах і захист їх права на сімейне виховання. Самі державно-управлінські механізми реформування системи опіки над дітьми в Україні мають багато викликів. Один із викликів – це громадянське суспільство в політичних, соціальних та економічних перетвореннях в країні.

Складна соціально-економічна ситуація в українському суспільстві безпосередньо і на цей час впливає на один з найбільш важливих його елементів – українські сім'ї (їх норми, цінності), відображається на загальному соціальному контексті, формуючи середовище, в якому ці сім'ї існують. Сьогодні в Україні катастрофічно зростає кількість дітей, які за певних обставин лишаються поза сімейним вихованням, позбавляються батьківської опіки.

Особливих акцентів набувають питання, пов'язані з подальшою роботою в напрямку реформування державних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Потребують подальшого наукового аналізу результати впровадження сімейних форм опіки з метою їх оптимізації та наближення до реалій українського суспільства.

Важливим ресурсом реформування державної системи опіки над дітьми є досвід і напрацювання вітчизняних і міжнародних громадських організацій в межах проектів, які передбачають розробку і впровадження нових ефективних механізмів захисту і реалізації прав дітей.

Кожна держава здійснює свої завдання і функції через розгалужену систему органів державного управління. Це повною мірою стосується і сфери соціального захисту. Ключова роль в управлінні державними справами

належить, насамперед, вищим органам держави. Здобутком України є приведення в цілому національного законодавства стосовно дітей до міжнародних норм, Конвенції ООН про права дитини.

Держава має здійснювати регулятивну діяльність, спрямовану на соціальний розвиток як безпосередньо, так і опосередковано, створивши відповідні економічні, соціально-політичні й духовні передумови для збагачення соціального потенціалу суспільства. Держава покликана бути головним знаряддям свідомого й планомірного розв'язання суперечностей процесу розвитку й функціонування соціальної сфери. Регулятивна діяльність має передбачати постійний пошук найраціональніших форм і способів поєднання прогресивних протилежностей з урахуванням інтересів людей, соціальних спільностей, насамперед соціальних класів, верств, груп, народу загалом, з використанням як основного регулятивного механізму власної зваженої соціально-економічної політики, державного прогнозування та координування. Тим самим держава буде здатна не лише створювати об'єктивні умови для свідомого й планомірного розв'язання суперечностей у сфері соціального буття, а й безпосередньо регулювати й розв'язувати ці суперечності.

Пріоритетним у цьому процесі є всебічний розвиток демократії, що забезпечує автономію і невіддільні соціальні права індивідуальності і впровадження нових ефективних соціальних механізмів захисту і реалізації прав дітей.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ

2.1. Нормативно-правова база та організаційна структура оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми

Виходячи з проголошеного в ст. 6 Конституції України принципу поділу державної влади до системи соціального захисту входять, насамперед, Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також органи судової влади. Кожен з названих органів бере участь у реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення в межах своєї компетенції. Соціальний захист – один із пріоритетних напрямів діяльності державних органів, функції яких тісно взаємопов'язані, проте кожна гілка влади виконує певні специфічні функції.

Основні форми участі у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення Верховної Ради України полягають у виконанні в межах Конституції законодавчої функції, функцій парламентського контролю, установчої та бюджетної. Проявом участі парламенту у формуванні та здійсненні державної політики у сфері соціального захисту населення є прийняття відповідних законів України, в яких визначаються основні її засади. До того ж Верховна Рада України, встановлюючи у формі законів повноваження, форми та методи діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, визначає у такий спосіб їх роль в управлінській діяльності у сфері соціального захисту населення. Здійснюючи контрольну функцію безпосередньо, а також через спеціальні органи і посадових осіб за дотриманням Конституції та реалізацією законів України, Верховна Рада все

частіше в питаннях соціального захисту населення застосовує таку форму парламентського контролю, як парламентські слухання. Бюджетна функція Верховної Ради України передбачає щорічне прийняття Державного бюджету, здійснення контролю за його виконанням, внесення до нього змін. Останнім часом має місце стійка тенденція до щорічного зростання соціальної складової Державного бюджету України. Важливою у формуванні соціальної політики парламентом України є роль комітетів Верховної Ради та народних депутатів України, зокрема Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, з питань молоді і спорту, з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин.

Аналіз діяльності останніх показує, що комітети Верховної Ради України потребують конституційного закріплення їх контрольних функцій.

Державна політика у сфері соціального захисту населення реалізується в Україні також через систему центральних і місцевих органів виконавчої влади. У зв'язку з цим особливо важливими є повноваження Кабінету Міністрів України як органу загальної компетенції, який відповідно до Конституції має забезпечувати здійснення соціальної політики, виконання Конституції і законів України в усіх сферах суспільного життя, у тому числі й у сфері соціального захисту населення.

Серед основних функцій та повноважень у сфері соціального захисту населення, які покладено на Кабінет Міністрів України, є такі: забезпечення здійснення внутрішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України, вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод громадянина

В Україні створено цілісну систему органів державної влади та місцевого самоврядування, які забезпечують формування і реалізацію державної політики та здійснюють відповідні функції державного управління у сфері соціального захисту населення. Ця система охоплює: Верховну Раду України, Президента

України, Кабінет Міністрів України, Міністерство у справах сім'ї, дітей та молоді, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування.

Відповідно до частини третьої статті 52 Конституції України утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує й підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей [24].

Юридичне визначення соціальних категорій дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, подано у статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» [64]:

а) дитина-сирота – дитина, в якій померли чи загинули батьки;

б) діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або неіснуючими, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти.

Статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування - визначене відповідно до законодавства становище дитини, що надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг, і яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через

які дитина не має батьківського піклування.

Законодавчо визначено також категорію молоді, яка отримує державну підтримку після досягнення повноліття: особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, - особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки та особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування.

Правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, визначаються Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [50]. Цей Закон є складовою частиною законодавства про охорону дитинства.

Згідно зі статтею 8 вищезгаданого Закону держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа. Законодавчо передбачено запровадження принципово нового механізму гарантованих норм забезпечення виховання, розвитку та утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, незалежно від того, де така дитина перебуває на утриманні й вихованні: в сім'ї чи закладі. Запровадження законодавчо визначених мінімальних стандартів забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є одною із складових державної системи соціального захисту дітей-сиріт.

Норми державного утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, регулюються чинними нормативно-законодавчими актами:

Постанова Верховної Ради України «Про заснування соціальних стипендій Верховної Ради України для студентів вищих навчальних закладів з числа дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей», що передбачила заснування для студентів вищих навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей 150 соціальних стипендій Верховної Ради України [51]. Цією ж постановою затверджено Положення про порядок їх призначення;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про збільшення норм матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» з метою підвищення рівня соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування збільшила норми їх матеріального забезпечення [60];

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку» визначив механізм надання одноразової допомоги дітям, зазначених категорій, після досягнення 18-річного віку, розмір якої встановлюється Кабінетом Міністрів України [55]. Виплачується одноразова грошова допомога незалежно від форм влаштування дітей.

Умови матеріального забезпечення учнів державних професійно-технічних навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, регулюються Законом України «Про освіту» [63]. Молодь цієї категорії перебуває на повному утриманні держави, забезпечується безкоштовним харчуванням і стипендією.

Окремою Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Порядок призначення і виплати стипендій [44]. Соціальні стипендії призначаються студентам і курсантам, які потребують соціального захисту, та яким за підсумками навчання не призначено академічну стипендію. Підставою для призначення соціальної стипендії є наявність в особи права на отримання державних пільг і гарантій, встановлених для таких категорій громадян: студенти і курсанти із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Указом Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа» Кабінету Міністрів України доручено вирішити в установленому порядку питання щодо підвищення розміру державної соціальної допомоги на дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в сім'ях

громадян [66].

Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною», оплату послуг із здійснення патронату над дитиною та виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримку малих групових будинків, а також Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною» [18]. Ці Порядки визначають механізми призначення і виплати державної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за рахунок коштів державного бюджету.

Кабінетом Міністрів України введені в дію постанови «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаною із захистом прав дитини» [43] та «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» [57], відповідно до яких службі у справах дітей було надано статус юридичної особи. Постановою «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаною із захистом прав дитини» [43] зазначене безпосереднє ведення справ та координація діяльності щодо дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування службами у справах дітей. За для здійснення цих функцій в службі утворюється відповідний підрозділ, у кількості не менш 2 особи, призначаються відповідальні для ведення Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Діти» (рис 2.1).

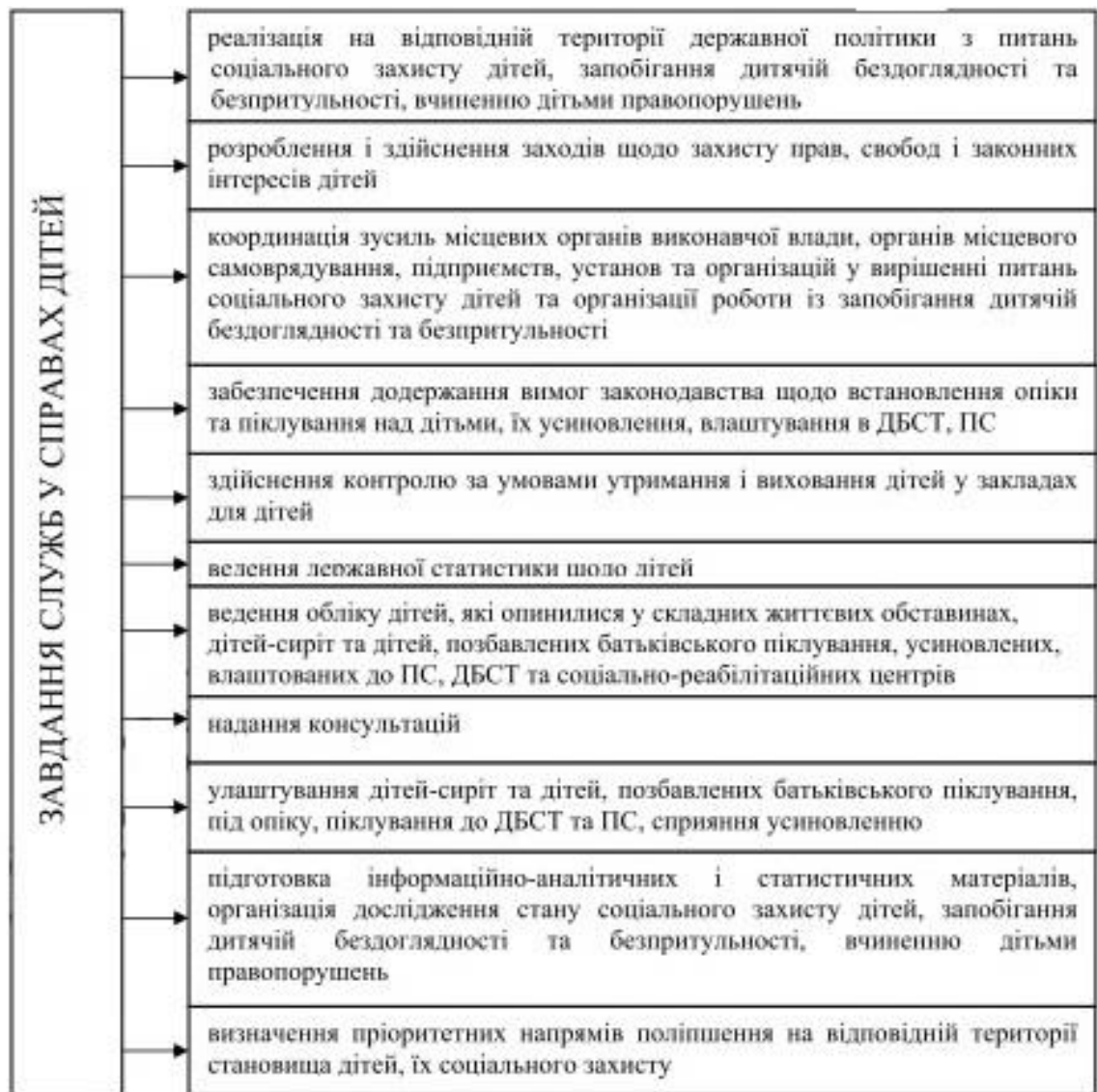

Рис. 2.1. Завдання служби у справах дітей

Відповідно до статті 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [50] соціальний захист та захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснюють органи опіки та піклування – районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад. Органи опіки та піклування мають право перевіряти умови влаштування, утримання, виховання, навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можуть переводити дітей до закладів інших форм влаштування.

Координацію та методологічне забезпечення діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування стосовно соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї та дітей – Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики). Департамент захисту прав дітей та усиновлення, як окремий структурний підрозділ Міністерства соціальної політики, працює з 2011 року. Департамент формує і реалізує державну політику з питань забезпечення прав дітей, у тому числі їх усиновлення, влаштування в інші форми сімейного виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу), дітей, розлучених з сім'єю, та які потребують тимчасового захисту; а також з питань функціонування закладів соціального захисту дітей (центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, притулків для дітей, інших закладів), а також сприяє виконанню Україною зобов'язань, передбачених Конвенцією ООН про права дитини [23] та іншими міжнародними договорами України з питань захисту прав дітей.

Згідно із Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [50] визначається пріоритетність сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на противагу влаштуванню до закладів для дітей-сиріт. Статтею 6 цього Закону за умови втрати дитиною батьківського піклування відповідний орган опіки та піклування вживає вичерпних заходів щодо влаштування дитини в сім'ї громадян України – на усиновлення, під опіку або піклування, у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу. До закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, незалежно від форми власності та підпорядкування, дитина може бути влаштована в разі, якщо з певних причин немає можливості влаштувати її на виховання в сім'ю. Влаштування дитини до закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не позбавляє органи опіки та піклування за місцем походження та за місцем перебування дитини від обов'язку продовжувати

діяльність щодо реалізації права цієї дитини на сімейне виховання.

Також вперше цим Законом України передбачено забезпечення соціальної підтримки сім'ї, яка бере на виховання дитину-сироту та дитину, позбавлену батьківського піклування, що здійснюється у формі соціального супроводу. Відповідно до статті 15 завданням соціального супроводу є сприяння адаптації дитини в новій сім'ї, створення позитивного психологічного клімату в сім'ї, умов розвитку дітей з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини, забезпеченню оптимальних умов життя дитини та захисту її прав. Практично соціальний супровід здійснюється центрами соціальних служб для сімей, дітей та молоді щодо прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

На виконання положень Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» спрямовано Концепцію Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України [68].

Початком проведення реформи державної системи опіки є:

Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» передбачає запровадження реформи державних інтернатних закладів, переведення повноважень щодо захисту прав дітей-сиріт до служб у справах дітей, пріоритетність та піднесення соціальної значущості національного усиновлення, розвиток сімейних форм виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу [66];

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» де прийнято приймати рішення стосовно влаштування кожної дитини в сім'ю громадян для усиновлення, під опіку та піклування, в прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу (далі - сім'я громадян) та до закладів на основі комплексної оцінки її потреб [54].

Однієї з головних проблем, які стають перед випускником державних інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є проблема вирішення житлових проблем.

Стаття 25 Закону України «Про охорону дитинства» визначає, що в разі передачі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку чи піклування, влаштування в будинки дитини, дитячі будинки, школи-інтернати, дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї, житлове приміщення, де вони мешкали, зберігається за дітьми впродовж усього часу їхнього перебування незалежно від того, чи проживають у житловому приміщенні, з якого вибули діти, інші члени сім'ї [64]. Орган опіки та піклування за місцем проживання підопічної особи приймає розпорядження (рішення) про закріплення житла та призначення відповідального за його збереження. Обмін, приватизація житла проводиться тільки зі згоди органу опіки та піклування за місцем проживання підопічного та винятково в його інтересах.

Допомогу в тимчасовому забезпеченні житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й молоді з числа таких дітей покликано надавати соціальні гуртожитки, діяльність яких регулюється Типовим положенням про соціальний гуртожиток, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України [58].

З метою удосконалення чинного законодавства проводиться робота з підготовки пропозицій з ратифікації та приєднання до конвенцій, що були розроблені й відкриті до підписання в рамках Ради Європи, Гаазької конференції з міжнародного приватного права, Організації Об'єднаних Націй і мають на меті всебічне забезпечення реалізації прав дітей.

Україною ратифіковано Європейську конвенцію про здійснення прав дітей, що спрямована на подальший розвиток умов для захисту прав та врахування найвищих інтересів дитини у вирішенні судами сімейних справ у випадках, коли це стосується дитини [67]. Ратифікація нашою державою Конвенції засвідчує намір України дотримуватись міжнародно-правових

стандартів у сфері забезпечення прав дітей.

Основні міжнародні документи в сфері захисту прав людини й дитини містять положення, що роблять очевидною необхідність реформування систем інтернатного догляду. Стаття 8 Європейської Конвенції з прав людини стверджує загальне право на повагу до приватного і сімейного життя [22]. Втручання в сімейне життя, в тому числі втручання держави, обмежене і має бути виправданим особливими обставинами. Практика застосування Конвенції демонструє захист насамперед біологічної сім'ї; один з висновків Європейського суду з прав людини уточнив невід'ємність права на повагу до сімейного життя дитини: «вже із самого лише факту народження між дитиною та її батьками, навіть, коли вони не живуть разом, виникає зв'язок, який становить сімейне життя». Пріоритетність сімейного виховання означає, що будь-які форми альтернативного догляду можуть розглядатись лише як тимчасові та мають сприяти майбутньому возз'єднанню сім'ї.

Підсумовуючи вищевикладене можна дійти висновку, що постійні реорганізації управлінських структур протягом наших років незалежності приводять до зниження ефективності державно-управлінських механізмів роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, гальмують реформування системи опіки в Україні.

2.2. Критерії оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми

Державне управління, як процес в Україні перебуває у стадії постійного удосконалення та проходить адаптацію до сучасних умов політичного курсу євроінтеграції. У зв'язку з цим, механізми державного управління основними суспільними сферами потребують детального вивчення.

Здійснення державної політики відбувається через реалізацію механізмів державного управління. Розглянемо основні підходи до вивчення сутності поняття механізмів державного управління. Вочевидь, що термін «механізм»

запозичений з технічної галузі. В прямому розумінні він означає сукупність деталей, що приводять у рух пристрій. Проте в іншому значенні термін «механізм» подається «...як послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності» [75].

О.Лазор та група вчених узагальнюють, що «...державне управління – це цілеспрямований, організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи і громадянина з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією» [29].

Основним недоліком в державному управлінні у попередніх дослідженнях ми визначаємо відсутність уніфікованого управління сферою інституційного догляду та виховання дітей. Велика кількість типів закладів, типів їх підпорядкування, органів державного управління та учасників процесу інституційного догляду та виховання дітей не дозволяють вважати ефективним процес державного управління у цій сфері. З метою ефективною реалізації державної політики у сфері інституційного догляду та виховання дітей в сучасних умовах слід запровадити комплексний механізм уніфікованих зусиль. За визначенням словника-довідника з державного управління комплексний механізм державного управління розглядаємо як «...систему політичних, економічних, соціальних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління» [21].

У сфері оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми складовими комплексного механізму ми бачимо - організаційно-правовий, мотиваційний, інноваційний, соціальний та фінансовий механізми державного управління.

Вважаю, що комплексний механізм діяльності компетентних органів

держави спрямований на вироблення правових норм, що однаково регулюють певні види суспільних відносин у сфері інституційного догляду та виховання дітей – це складна система організаційно-правових, мотиваційних, інноваційних, соціальних та фінансових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління на систему інституційного догляду та виховання дітей з реалізації державної політики у цій сфері.

Спробуємо окреслити сутність складових комплексного механізму. Організаційно-правовий механізм забезпечення процесу державного управління системою інституційного догляду та виховання дітей на сьогоднішній день на рівні міністерств здійснюється Міністерством соціальної політики України, Міністерством освіти і науки України та Міністерством охорони здоров'я України. Відповідно на місцевому рівні управління здійснюється департаментами і управліннями обласного та міського значення на основі низки положень та розпоряджень відповідно до типів закладів інституційного догляду та виховання дітей, що надходять з різних органів уповільнюючи та ускладнюючи процес здійснення системного управління.

Мотиваційний механізм – це сукупність чинників у сфері інституційного догляду та виховання дітей, що спонукають учасників процесу державного управління системою інституційного догляду та виховання дітей до зміни усталених підходів в управлінні цією сферою відповідно до вимог сучасності. Запровадження цього механізму пов'язане із потребою перетворення системи уявлень та цінностей під час догляду та виховання дітей, що потребують опіки держави, з перевагою умов сімейного виховання над інституційним.

Інноваційний механізм – це сукупність інноваційних засобів, що забезпечують реформування усталеної системи державного управління сферою інституційного догляду та виховання дітей в Україні. Зазначений механізм ми також пов'язуємо із запровадженням європейського досвіду у реформування досліджуваної нами сфери.

Соціальний механізм – це сукупність засобів здійснення управлінського впливу на процес формування соціальних послуг у сфері інституційного

догляду та виховання дітей, що пов'язаний із реалізацією основних завдань Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей. Однією з основних причин реформування сфери інституційного догляду та виховання дітей, якими опікується держава, є потреба збільшення цільового фінансування догляду та виховання дітей в умовах наближених до сімейних шляхом зменшення об'єму цільового фінансування потреб закладів інституційного догляду та виховання дітей.

Звідси фінансовий механізм, як сукупність форм і методів, спрямованих на реалізацію функцій державного управління у сфері інституційного догляду та виховання дітей в умовах деінституалізації та використання фінансових ресурсів для забезпечення потреб у цій сфері [78].

Об'єктивна та достовірна оцінка ефективності державного управління вимагає розробки адекватних критеріїв для її здійснення. Критерій у загально визнаному розумінні являє собою певну кількісну або якісну ознаку, на підставі якої здійснюється оцінка будь-яких явищ, проявів функціонування матеріальних та нематеріальних суб'єктів, класифікація предметів матеріального та духовного світу [74]. Критерії в управлінні – мірила оцінки, найбільш суттєві, часто комплексні показники, які дозволяють визначити, класифікувати, оцінити ті чи інші суттєві аспекти управлінської діяльності, охарактеризувати ту чи іншу якість управління [4]. Критерії ефективності становлять собою ознаки, сторони, прояви управління, аналізуючи які, можна визначати рівень і якість управління, його відповідність потребам та інтересам суспільства. Критерій ефективності управління визначається як рівень досягнення цілей управління, міра досягнення об'єктом управління бажаного стану [78]. Для систем управління критерій має визначати ефективність управління, тобто оцінювати прояви управління, завдяки аналізу яких можна визначати рівень і якість управління та надання послуг, його відповідність потребам суспільства. Саме врахування якості виокремлює критерії управління від інших показників, що вимірюють тільки кількісні показники відповідних ознак, проявів тощо [36].

На сучасному етапі як сама категорія ефективності, так і критерії її оцінки розроблена та детально досліджена по відношенню до управління організацією, тоді як в світовій науці і практиці немає загальноприйнятих критеріїв оцінки ефективності державного управління.

Поняття «ефективність державного управління» – це комплексне, багатогранне і залежить від багатьох факторів (економічних, соціальних, політичних тощо), що ускладнює застосування методів кількісного аналізу. Визначити результат державного управління й оцінити зумовлений ним ефект дуже складно і пов'язано це, в першу чергу, зі складністю визначення основних факторів, які мають безпосередній вплив на цю категорію. Внаслідок цього серед науковців на сьогодні досі відсутні чітко визначені критерії оцінки ефективності державного управління та стала думка щодо методології оцінки ефективності державного управління. Часто навіть висловлюється гіпотеза про неможливість її оцінки [2]. Ситуація ускладнюється ще й тією обставиною, що в повному обсязі управлінську діяльність практично не можна оцінити на якийсь певний момент, оскільки результати її будуть відомі лише у віддаленому майбутньому.

Зважаючи на вищевикладене та аналізуючи наукову літератури з питань державного управління, можна сказати, що значна кількість моделей та критеріїв оцінки ефективності державного управління носять теоретичне спрямування і не мають практичного застосування. Більшість методик не враховують динаміку змін показників. Це при тому, що якість та глибина оцінки досягається за допомогою аналізу показників у розвитку, тобто не на одну дату, а на підставі даних за період, що дає можливість оцінити тенденції у розвитку об'єкта дослідження. Крім того, досі немає усталених методик оцінки ефективності державного управління, так само відсутні методики територіального порівняння ефективності їх функціонування, хоча вони вкрай потрібні за умов децентралізації державного управління [2].

На Національній раді реформ Президентом України забезпечення прав дітей було визнано одним з пріоритетів державної політики та розпочалася

національна реформа – «деінституціалізація». У серпні 2017 року Кабінет Міністрів своїм розпорядженням затвердив відповідну Стратегію реформування інтернатів та План заходів з її реалізації де було заплановано до 2019 року:

- розробити та прийняти нормативно-правові акти та навчальні програми для підготовки фахівців, організувати методичне забезпечення їх роботи;
- сформувати та підготувати регіональні команди, проаналізувати існуючу мережу інтернатів, затвердити регіональні плани реформування;
- розробити критерії моніторингу процесу та залучити інвестиції для реалізації реформи;
- сприяти створенню інтегрованої системи соціального захисту на місцевому рівні.

Багато громадських організацій прийняли участь у моніторингах системи опіки над дітьми/інтернатних закладах. Одна з них, це кампанія «Відкриваємо двері дітям», яка впроваджується в 12 країнах Європи і спрямована на повну відмову від інституційного догляду до системи виховання дітей у сімейному середовищі. На європейському рівні Кампанію проводять Міжнародна організація «Надія і житло для дітей» та мережа неурядових організацій європейських країн Eurochild. З впровадженням реформи волонтери кампанії здійснили моніторинг та порахували кількість інтернатних закладів, дітей в них та категорій зазначених дітей. Всі результати були викладені на мапі (рис. 2.2).

За терміном «деінституціалізація» ховаються зміни системи дитячих інтернатів, в яких нині перебувають 109 тисяч осіб. При цьому 92% з них мають родину, і лише 8% дітей в інтернатах – сироти. 17% з усіх дітей в інституціях мають інвалідність, усі інші – звичайні діти, чиї батьки за різних обставин не здатні забезпечити їм гідного піклування і виховання в родині.

В Україні налічується 663 інтернатних закладів для дітей. Ці інституції належать до відомств трьох міністерств: Міністерства охорони здоров'я (дали – МОЗ), Міністерства освіти і науки (дали - МОН) та Міністерства

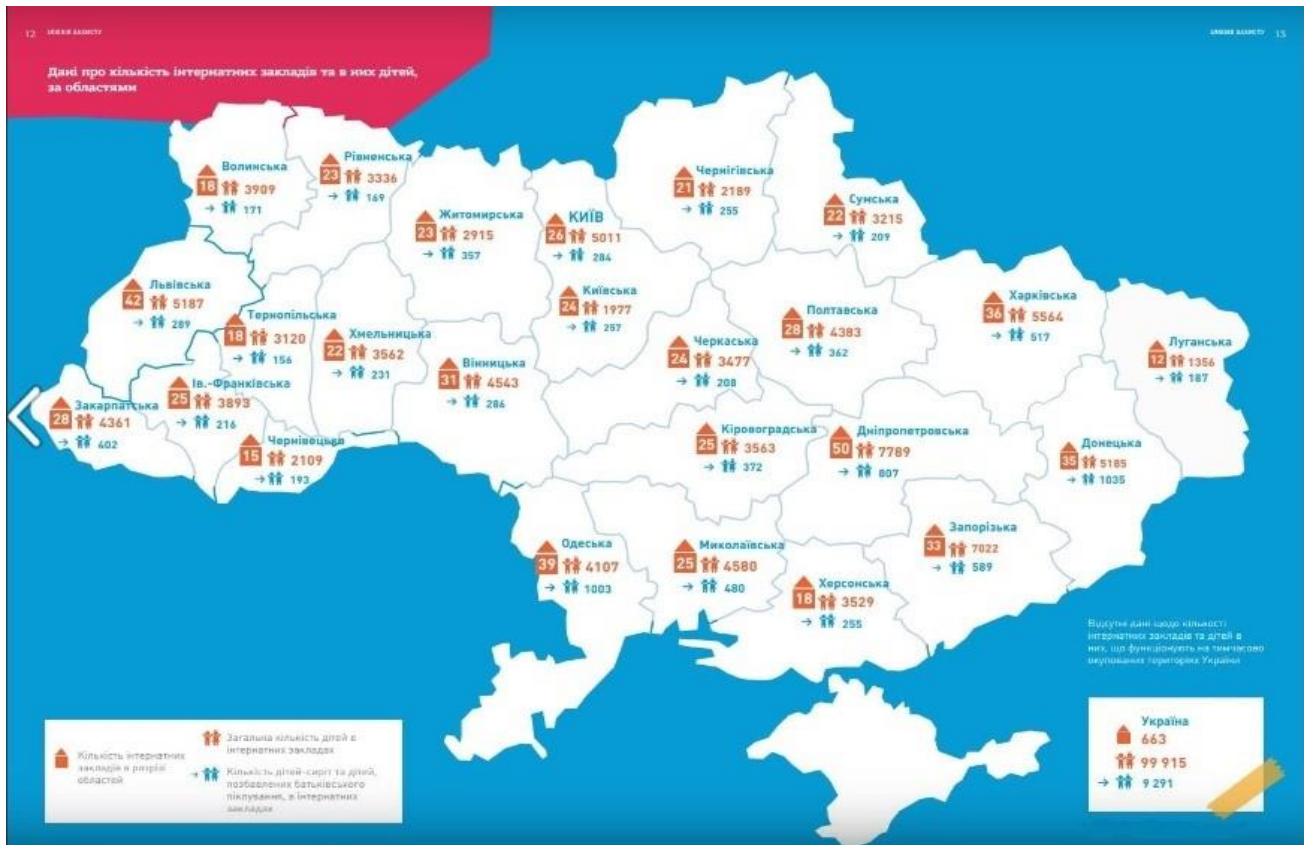

Рис. 2.2. Дані про кількість інтернатних закладів та в них дітей, за областями

соціальної політики (далі – Мінсоц) 39 закладів – у системі МОЗ (у них живе та виховується 2.773 дитини), 132 – у системі Мінсоцу (5.087 дітей), 492 – у системі МОН (97.923 дитини). В Україні 1,4% дитячого населення – в інтернатах (рис. 2.3).

	КІЛЬКІСТЬ	%
Заява батьків і висновок психолого-медико-педагогічної консультації	43 464	43,5
Заява батьків, осіб, які їх замінюють	38 168	38,2
Рішення відповідного органу опіки та піклування і висновок психолого-медико-педагогічної консультації	4 195	4,2
Рішення відповідного органу опіки та піклування	5 096	5,1
Інше (переведені з іншого закладу, конкурсний відбір)	7 993	8,0
Заяви батьків, які переміщені з тимчасово окупованої території України, районів проведення АТО та населених пунктів, розташованих на лінії зіткнення	999	1,0
Разом	99 915	100

Рис. 2.3. Підстави для влаштування дітей в інтернати

Беручи до уваги зазначену таблицю, можна прийти висновку, що ефективна реформа системи опіки над дітьми в Україні потребує запровадження комплексної підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, щоб запобігти зверненню цих сімей до закладів інституційного догляду та влаштуванню дітей до інтернатів.

2.3. Етапи розвитку та особливості оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми

Україна успадкувала розвинену та витратну систему інтернатних закладів, які утримували дітей та працівників. Діти, що втрачали батьківське піклування, могли бути усиновлені, взяті під опіку рідними, однак поміщення до інтернатного закладу було найпоширенішою реакцією держави на проблему. При цьому в державі практично не існувало послуг на підтримку сімей (до 2000 року).

Деінституціалізація – це процес реформування системи інституційного догляду за дітьми, заснований на принципі найкращих інтересів дітей, визнанні пріоритету сімейного виховання. В ході реформи родина буде отримувати соціальні послуги, що сприяють її збереженню і повноцінному дитячому розвитку; усиновлення або сімейні форми альтернативного догляду стають пріоритетом влаштування дітей, що втратили батьківське піклування з причин сирітства, насильства чи недбалого ставлення батьків; інституції перепрофільовуються в центри надання спеціалізованих послуг або закриваються.

Соціальні проблеми сім'ї, такі як безробіття, інвалідність, бідність та інші, не можуть слугувати підставою вилучення дитини, але вимагають відповідних послуг для поліпшення благополуччя та збереження родини. Навіть норми Конституції підтверджують право на захист особистого і сімейного життя [24]. Більше того, стаття 51 стверджує: «Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою».

У 2005 році були започатковані щорічні Всеукраїнські наради «З любов'ю та турботою до дітей». На першій з них у червні 2005 Президент України розкритикував чинну систему опіки/інституційний догляд, навівши дані, що з того часу часто повторюються: «кожен п'ятий вихованець стає бомжем, кожен другий – злочинцем... І ще – кожний сьомий здійснює спробу самогубства» [10]. Також він дав доручення щодо розвитку усиновлення, сімейних форм догляду та підтримки сімей. Прийнята у 2006 році Державна програма подолання дитячої безпритульності і бездоглядності причиною цих явищ, крім іншого називала нездатність державної інтернатної системи забезпечити соціалізацію вихованців з урахуванням їх потреб та умов розвитку суспільства [52].

Старт Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» [53] на період до 2021 року дав змогу напрацювати рішення, що посилять захист дітей позбавлених батьківського піклування, стандарти надання послуг, інструменти соціальної роботи тощо (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Стратегія та план дій реформи системи опіки в Україні

Приводячі стратегію та план заходів в дію, були зроблені відповідні моніторингові дослідження, а саме: станом на 31.12.2018 року в Україні на обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувала 70 491 дитина. Із них 22 126 дітей-сиріт та 48 365 дітей, позбавлених батьківського піклування.

У сімейних формах виховання – 64 709 дітей (опіка – 50 766, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу – 13 943). На обліку дітей, які можуть бути усиновлені, наразі перебуває майже 17 тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. З них близько 12 тисяч проживають у сімейних формах виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу), понад 4,5 тисячі дітей виховуються в державних закладах різного типу [72].

Загалом протягом 2018 року в Україні було усиновлено 1 730 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Влаштування дітей в за різними формами за 2018 рік

Існує певна неузгодженість у статистичних показниках моніторингових груп та офіційними даними Державної служби статистики України [72] (додаток В – у зазначеному додатку особливу увагу потрібно приділити на

кількість дітей на кінець року, які підлягають усиновленню). Між малюнком та додатком існує величезна цифра дітей, які на кінець року стоять у черзі на всиновлення, а саме: станом на 2017 рік – це 70 240 дітей, а вже станом на 2018 рік – це 16 500 дітей.

Також, незважаючи на заплановані кроки та низки проведених заходів щодо скорочення інтернатних закладів різних форм підпорядкування кількості дітей в інтернатних закладах зростає починаючи з 2016 по 2018 рік (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Чисельність дитячого населення в інтернатах

За останні роки неодноразово були спроби покращити сферу надання соціальних послуг для дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, та дітей з особливими освітніми потребами з перевагою виховання в умовах сім'ї. Крім реформування внутрішніх процесів цієї сфери, потребують удосконалення існуючі державно-управлінські механізми реформування сфери інституційного догляду та виховання дітей.

На теперішній час в Україні інтернатна система утримання дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування, займає вагоме місце в сфері державної опіки за рахунок розгалуженості, регламентованій діяльності та фінансовій підтримки з боку держави (додаток Г).

Важливим у реформуванні системи опіки над дітьми є досвід вітчизняних та міжнародних громадських організацій у межах пілотних проектів, які передбачають розробку та впровадження нових ефективних форм і методів цієї роботи (додаток Г).

На сьогодні розвиток законодавства, яке б захищало дітей, позбавлених батьківського піклування має орієнтир на міжнародні вимоги та стандарти, відповідно до яких і корегується національна політика щодо соціального захисту дітей. Сьогодні переглянуті правовий та фінансовий механізми розвитку сімейних форм виховання, продовжується реформа системи опіки, але низька законів чинного законодавства має декларативний характер, деякі положення неузгодженні між собою і тому державний механізм реалізації цих правових норм є доволі слабким. На законодавчому рівні не визначені ті органи та служби, хто має нести відповідальність за гальмування реформи системи опіки.

Беручи до уваги політичну ситуацію в країні та активізацію зусиль держави щодо поліпшення становища підростаючого покоління, створення умов для його гармонійного розвитку щорічно збільшується чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Інституційні форми виховання не можуть замінити дитині сім'ю, і це давно підтверджено практикою. Основна ідея змін в системі опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, полягає в тому, аби максимально зосередити увагу на влаштування дітей в сім'ї усиновителів, прийомні родини та дитячі будинки сімейного типу.

Основним показником ефективності існування такої форми державної опіки над дітьми-сиротами як прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу є те, що діти, позбавлені піклування власної родини, знаходять сімейний затишок, батьківську опіку, оточення братів та сестер, повертаються у

природно необхідне для нормального розвитку особистості середовище - сім'ю.

Першочерговим завданням у розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є формування позитивного іміджу у громаді щодо створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, а також залучення осіб, які мають бажання взяти на виховання дитину-сироту. Потрібно не тільки агітувати потенційних батьків-усиновителів чи батьків-вихователів, а й необхідно проводити цілеспрямовану роботу щодо формування громадської думки про необхідність допомоги знедоленим дітям, підвищення активності територіальних громад у наданні допомоги сім'ям усиновителів, денормалізації відмови батьків від рідних дітей, соціальної значущості цього процесу взагалі.

Слід відзначити, що рівень обізнаності населення щодо проблем дітей-сиріт та дітей, що позбавлені батьківського піклування поступово зростає. Найбільш потужний вплив на формування громадської думки щодо проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування мають засоби масової інформації.

Узагальнюючи викладене у другому розділі кваліфікаційної роботи, вважаю, що успішне завершення процесу вдосконалення системи соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можливе за умови своєчасного створення відповідної нормативно-правової бази узгодженої між собою. Насамперед потрібно удосконалити існуючу законодавчу та нормативно-правову базу з питань соціального захисту дитинства, а саме розробити та затвердити:

- державні соціальні стандарти для утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та відповідні практичні механізми їхнього забезпечення;

- порядку створення, реорганізації та ліквідації закладів нового типу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, умови проживання в яких наближені до сімейних, для виховання в них дітей за місцем їх походження та за родинним принципом, з урахуванням фізичних та

психологічних особливостей таких дітей; розробити Положення про такі заклади, типові проекти їх будівництва, структури, штатні нормативи тощо;

– порядок тимчасового влаштування дитини у разі відсутності батьків та неоформленого юридичного статусу у прийомній сім'ї тимчасового влаштування та положення про діяльність таких сімей;

– запровадження офіційного тимчасового статусу для дитини, яка залишилася без сім'ї та піклування батьків, і яка потребує невідкладного соціального захисту, однак з певних об'єктивних причин ще не має статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування;

– спрощення механізму визнання безвісті відсутніми або недієздатними батьків, діти яких залишилися без батьківського піклування, внаслідок відсутності відомостей про місцезнаходження таких батьків тощо;

– положення та механізм функціонування інституту судових вихователів для розгляду справ, щодо захисту прав та інтересів дітей.

Для України зараз настав особливий час. За ставленням нашої держави до своїх дітей, особливо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, світовим співтовариством буде оцінено рівень її цивілізаційного поступу. Кожна успішна дитяча доля закладає цеглини ефективного зростання держави, її економічного, соціального, політичного розвитку. Кроки, здійснені державою в співпраці з науковими та громадськими інституціями, свідчать про те, що сьогодні в Україні є засади для позитивних змін, які не повинні бути втрачені задля майбутніх поколінь українських дітей.

РОЗДІЛ 3

ПРИОРІТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ В УКРАЇНІ

3.1. Сучасний стан державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми

Зкладами системи опіки/інституціонального догляду дітей називаються інтернатні заклади та заклади соціального захисту дітей, а сам такий догляд називається – стаціонарним. У інституційному догляді вимоги та інтереси установи часто домінують над індивідуальними потребами дітей. Жорстка громадська критика виховання дітей в інтернатних закладах, яка ґрунтувалася на наукових дослідженнях, а також висока вартість утримання інтернатних закладів були головними факторами, що змусили уряди багатьох країн стати на шлях деінституалізації.

У Національній стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки зазначено, що видатки на утримання мережі закладів інституційного догляду дітей щорічно зростають. Так, у 2014 році з державного бюджету було виділено 5,1 млрд. гривень, у 2015 році близько 6,4 млрд. гривень, а у 2016 році – близько 7 млрд. гривень на утримання таких закладів [35]. Але нині школи-інтернати фінансуються з місцевих бюджетів, якщо ж перевести дітей в прийомні сім'ї та будинки сімейного типу, фінансування здійснюватиметься з державного бюджету. На питання про те, чи буде дорожчим для держави фінансування утримання дітей в сім'ях, ніж в інтернатах, автори реформи відповіді не дають, приділяючи більше уваги іншим аргументам, оскільки прямолінійна ринкова аргументація в очах громадськості буде виглядати некоректною. Разом із тим, можна передбачити, що для стимулювання переведення дітей в сім'ї необхідне достатнє фінансування, яке в кінцевому рахунку перевищуватиме сьогоднішні

витрати на школи-інтернати [13] (додаток Д).

На сьогоднішній день на фінансування інтернатних закладів держава витрачає значні кошти (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Структура витрат інтернатних закладів

Задоцільно було б спрямувати їх на підтримку сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах, забезпечити їх необхідними послугами в межах громади за місцем походження та зробити все можливе, щоб ці діти залишалися в родині. Підтримка існуючої системи опіки не лише є більш витратною, ніж фінансування соціальних послуг з підтримки родин, а й закладає довгострокові суспільні витрати на подолання наслідків травматичного виховання дітей цієї галузі.

Профілактика – це більш виправданий підхід, який гарантує забезпечення родин з дітьми комплексом соціальних послуг, а отже їй варто проводити та надавати більше уваги в процесі здійсненні реформування системи опіки в Україні. На теперішній час існує низка проблем, що потребують розв’язання. Забезпечення прав дітей та соціальна підтримка сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах відповідно до чинного законодавства покладено на основних суб’єктів соціальної роботи – служби у справах дітей, центри соціальних служб для сімей, дітей та молоді, заклади освіти, охорони здоров’я, та органи внутрішніх справ. Наразі з родиною, що перебуває у складних життєвих обставинах одночасно працюють спеціалісти кількох зазначених відомств, але дії на сьогодні є не скоординованими, не має спільного бачення

щодо підтримки цих сімей, розуміння потреб дитини. Суб'єкти надання соціальних послуг переважно знаходяться в містах – обласних і районних центрах, а на більшості територій на рівні громад відсутні спеціалісти, як первинна ланка соціальної роботи із сім'ями, що опинилися у скрутних життєвих обставинах. Критичною є ситуація зі спеціалістами, а саме: служб у справах дітей та фахівцями із соціальної роботи, що ускладнює раннє виявлення проблем та доступність послуг. Відповідно до норм чинного законодавства – ст. 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» зазначено «Штатна чисельність працівників районних, міських, районних у містах служб у справах дітей устанавлюється з розрахунку один працівник служби не більше ніж на одну тисячу дітей, які проживають у районі, та не більше ніж на дві тисячі дітей, які проживають у місті, районі у місті. Штатна чисельність працівників служб у справах дітей виконавчих органів сільських, селищних рад відповідних територіальних громад встановлюється з розрахунку один працівник служби не більше ніж на одну тисячу дітей, але не менше одного працівника на об'єднану територіальну громаду» [62], але ці норми на місцях не виконуються та кількість спеціалістів є критичною. А після ухвалення Закону України «Про очищення влади» у жовтні 2014 року багато спеціалістів, які мали досвід практичної роботи з категорією сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах були звільнені (або пішли за власним бажанням) [65]. Аналогічна ситуація зі спеціалістами центрів соціальних служб для сімей, дітей та молоді, а саме: згідно із розпорядженням Кабінету Міністрів України [48] посади працівників центрів соціальних служб для сімей, дітей та молоді було віднесено до відповідних категорій посад державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування. 01.05.2016 року після набрання чинності Закону України «Про державну службу» [49], відповідно до статті 3 посади державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування не поширюється на працівників центрів соціальних служб для сімей, дітей та молоді. Велике навантаження обов'язками, згідно норм чинного законодавства та мале

матеріальне забезпечення не роблять роботу фахівця центру соціальних служб для сімей, дітей та молоді привабливою.

Окремо хотілось би зазначити, що реформи, які на теперішній час впровадженні в Україні не мають узгодженості між собою, а саме – реформа децентралізації скасувала служби у справах дітей в районних державних адміністраціях з подальшою передачею відповідних функції до ОТГ. Але на теперішній час не розроблений дієвий механізм передачі цих функцій, в багатьох ОТГ немає служб у справах дітей, центри соціальних служб для сімей, дітей та молоді (у більшості випадків) введені до територіальних центрів надання соціального обслуговування (надання соціальних послуг), які по своїм функціональним обов’язкам займаються громадянами похилого віку, інвалідами. які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги [40].

Тож розв’язання проблем, з якими стикаються сім’ї, що опинилися у складних життєвих обставинах на рівні громад стає фактично неможливим. Несвоєчасне втручання спеціалістів, низький батьківський потенціал, потреби дитини не задовольняються та все це нерідко призводить до вилучення дитини із родини і поміщення її до центрів соціальних служб, а потім до інституційної установи (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Структура потрапляння дітей до інституційних закладів

Гальмується система надання соціальних послуг родинам, які опинилися

у складних життєвих обставинах і самими інституційними закладами, а саме: адміністрація інтернатних закладів відкриває санаторні групи подовженого дня. Замість того, щоб фахівцям центрів соціальних служб для сімей, дітей та молоді працювати з проблемними родинами, намагаючись зберегти дітям її біологічну родину, батьків з сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах умовляють влаштовувати в такі групи дітей, які «часто хворіють». При самих закладах створюючи медико-педагогічні комісії, які і надають направлення дітям з цих родин задля влаштування у цей заклад. Ці санаторні групи працюють цілодобово сім днів на тиждень і небезпечні тим, що в результаті діти будуть остаточно відібрані з родини та «всиновлені» інституційними закладами.

Окремої уваги заслуговує питання реформування спеціальних інституційних закладів (шкіл-інтернатів для глухих дітей, для сліпих дітей та інш.). Створена система кваліфікованих кадрів, які мали досвід роботи з цією категорією дітей та яких не інтегрують у нову систему надання послуг з інклюзивної світи, оскільки скорочують кадри в загальноосвітніх школах де потім передбачено навчання цих дітей.

На початку 2004 року в державі проходить трансформація притулків для дітей в центри соціально-психологічної реабілітації дітей. Центр соціально-психологічної реабілітації дітей (далі – центр) – заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинилися у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги [59].

На теперішній час на території м. Запоріжжя знаходиться комунальний заклад «Запорізький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей» Запорізької обласної ради (далі – КЗ «ЗОЦСПРД» ЗОР), де станом на листопад 2019 року перебувало 67 дітей, але заклад розрахований на 60 дітей. На теперішній час є загроза того, що при реальній потребі влаштувати дитину до закладу (яка знайдена чи покинута, до якої вчиняється насилля) не буде

виділене місце для дитини задля вирішення її проблем (додаток Е).

Вищезазначену ситуацію спричиняє судова реформа, оскільки суди з порушенням чинного законодавства, розглядають позови щодо позбавлення батьківських прав, відібрання дітей від батьків без позбавлення батьківських прав протягом року замість двох, як передбачено ЦПК. Наявна проблема свідчить про суттєві перешкоди для успішного реформування системи опіки в Україні, що позбавляє дітей влаштуванню в альтернативні форми влаштування.

Отже, проблемою реформування системи опіки над дітьми є перевантаженість закладів інституційного догляду, будинків дитини, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (закладів тимчасового утримання), що є несприятливим для отримання можливості створення необхідних умов для зростання та виховання дітей уразливих категорій. На сьогоднішній день в основу функціонування реформування системи опіки над дітьми покладений віковий принцип, за умови якого дитина переходить з одного закладу до іншого намагаючись пристосуватися кожен раз, о спричиняє психологічні проблеми у вихованців цих закладів, що не однократно доводили вчені у своїх дослідженнях, які займалися вказаною проблематикою (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Структура влаштування дітей в системі опіки

У зв'язку з вищевикладеною ситуацією у березні 2019 року урядом прийнято постанову Кабінету Міністрів України про запровадження та розвитку в Україні послуги раннього втручання.

Національна рада з питань раннього втручання є тимчасовим консультативним органом Кабінету Міністрів України, утвореним з метою підготовки пропозицій щодо формування і реалізації державної політики з питань запровадження та розвитку в Україні послуги раннього втручання, спрямованої на захист дітей раннього віку з порушеннями розвитку або ризиком виникнення таких порушень, підтримку батьків, законних представників таких дітей і забезпечення найкращих інтересів дитини.

Реалізація прийнятої постанови Кабінету Міністрів України сприятиме забезпеченню ефективного функціонування Національної ради, координації дій органів виконавчої влади з міжнародними партнерами з питань раннього втручання, підготовки пропозицій щодо формування та реалізації державної політики з питань раннього втручання стосовно дітей з порушеннями розвитку або ризиком виникнення таких порушень та їхніх сімей, підвищенню якості надання послуги раннього втручання, зменшенню рівня інвалідизації дітей в Україні та запобіганню їх інституціалізації у ранньому віці [19].

Запорізька область увійшла до пілотного проекту «Створення системи надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя», яким затверджено план заходів з реалізації цієї постанови у 2019–2021 роках, яким передбачено створення та розбудова системи надання послуги раннього втручання для дітей.

У травні 2019 року Запорізька обласна державна адміністрація провела короткостроковий тематичний семінар на тему: «Роль місцевих органів влади у забезпеченні захисту прав дітей в умовах децентралізації». Учасниками цього семінару були розглянуті питання організації та забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад у сфері захисту прав дітей, актуальні питання взаємодії органів опіки та піклування виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад зі службами у справах дітей райдержадміністрацій; застосування методичних рекомендацій Міністерства соціальної політики України щодо організації роботи, спрямованої на соціальний захист дітей; шляхи співпраці для реалізації вимог

Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Під час свого виступу представник Міністерства соціальної політики України Інна Гончарук наголосила на необхідності прискорення створення відповідно до чинного законодавства служб у справах дітей у структурі виконавчих органів об'єднаних територіальних громад та передачі їм повноважень щодо захисту прав дітей від служб у справах дітей районних державних адміністрацій.

На цьому семінарі були оприлюднені статистична інформація щодо становища дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у Запорізькій області у 2018 році та першому кварталі 2019 року.

Так було визнано, що за цей звітний період стан роботи з розвитку сімейних форм виховання зазначеної категорії дітей погіршився. Станом на 31.12.2018 відсоток охоплення дітей сімейними формами становив 88,7% (приріст за 2018 рік склав лише 0,6%). За результатами роботи у I кварталі 2019 року цей показник склав 88,4%, що аналогічно до відповідного періоду 2018 року.

За підсумками 2018 року нижчі за середньообласний показник мали 12 територій: міста Запоріжжя, Мелітополь, Токмак та Бердянський, Василівський, Великобілозерський, Веселівський, Кам'янсько-Дніпровський, Більмацький, Мелітопольський, Орхівський, Розівський райони. Стовідсоткового влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за результатами роботи в 2018 році досяг лише Чернігівський район.

На первинному обліку служб у справах дітей, станом на 01.04.2019 року, перебуває 3 727 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (з них дітей-сиріт 1 027). У сімейному оточенні проживає 3 294 дитини, що становить 88,4%. На сьогодні стовідсоткове влаштування в сімейні форми виховання забезпечено у Чернігівському районі, стабільно високими (вище 95%) є показники у м. Енергодар (98,73%), Вільнянському (95,97%), Гуляйпільському (97%), Приазовському районах (97,9%).

Пріоритетною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування, було і залишається саме усиновлення. Протягом 2018 року усиновлено 87 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: громадянами України – 64 дитини, іноземними громадянами – 23 дитини. У порівнянні з 2017 роком кількість усиновлених дітей зменшилась (у 2017 році було усиновлено 112 дітей). За I квартал 2019 року усиновлено 28 дітей (23 – громадянами України, п'ятеро – іноземними громадянами). Загалом перебуває на місцевому обліку з усиновлення 942 дитини, з них: віком до року – 11 дітей, 1-5 років – 111 дітей, 6-10 років – 214 дітей, 10-17 років – 606 дітей.

Найбільш поширеною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залишається опіка, піклування. За станом на 31.03.2019 у сім'ях опікунів, піклувальників проживає 2 682 дитини (72 % від загальної чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування). Зберігається тенденція перевищення числа дітей, стосовно яких знято опіку, над кількістю дітей, на якими призначено опіку, піклування.

Серед альтернативних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу. За статистичними даними на 01.01.2018 у Запорізькій області функціонувало 204 прийомні сім'ї, в яких 431 прийомна дитина, та 33 дитячих будинків сімейного типу, де виховуються 223 дитини.

Слід відмітити, що в 2018 році, як ніколи раніше, в області було створено 10 дитячих будинків сімейного типу, з них два – у м. Мелітополь за рахунок придбання двох квартир за кошти державної субвенції. Крім цього, Мелітопольською міською радою було затверджено програму щодо обладнання цих ДБСТ необхідними меблями та іншим приладдям.

Загалом у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях регіону за станом на 01.05.2019 виховуються 703 прийомні дитини та осіб з їх числа. За чотири місяці 2019 року створено 7 ПС, 2 ДБСТ та поповнено дітьми прийомні сім'ї, ДБСТ на 14 територіях: у м. Запоріжжя, Мелітополь, Токмак, Бердянському, Василівському, Веселівському, Вільнянському, Запорізькому, Кам'янсько-Дніпровському, Михайлівському, Пологівському, Приазовському,

Созівському та Чернігівському районах [8].

05.12.2019 відбулося засіданні координаційної ради з питань реформування системи інституційного догляду та виховання дітей. На координаційній раді були присутні прем'єр міністр, представники уряду та місцевого самоврядування, а також міжнародні партнери. Захід проведено за підтримки Проекту "Супровід урядових реформ в Україні" (SURGe), який реалізується Agriteam Canada Consulting Ltd. Метою заходу є почати новий відлік у реформуванні інтернатів та поширенні сімейних форм виховання дітей, оскільки вже 10 років іде напрацювання щодо реформування системи опіки над дітьми в Україні, але на жаль, у державі все іде окремими кроками у яких не визначена система.

Статистичні данні по Запорізькій області, як були оприлюднені на нараді виглядають так: у 28 закладах освіти інтернатного типу Запорізької області навчається, проживає, виховується, утримується 6 333 дітей. Із них тільки 322 дитини-сироти та позбавлених батьківського піклування. 99% дітей мають батьків (рис. 3.4.). Тільки 160 учнів залишилось у двох загальноосвітніх школах-інтернатах. 2958 учнів отримує освітні і корекційно-розвиткові послуги у 15 спеціальних школах-інтернатах, 1 526 - у санаторних загальноосвітніх школах- інтернатах і 1 689 навчається у спеціалізованих ліцєях-інтернатах.

Рис. 3.4. Статистичні данні щодо проходження деінституалізації в Запорізькій області

Запорізька область в трійці областей з найбільшою мережею інституційних закладів та найгіршим показником деінституціалізації. За три роки тільки два інтерната (санаторний і загальноосвітній) змінили свій тип на спеціалізовані ліцеї. Контингент спеціальних інтернатів зменшився за три роки на 358 учнів, а це майже два заклади, проте жодного закладу не припинено діяльності. Утримання 1 дитини на рік (заробітна плата вчителів, поточні видатки, харчування, корекційно-розвиткові заняття без урахування капітальних видатків і ремонтів) у спеціальних школах-інтернатах від 121068 грн (у Токмацькому інтернаті) до 207456 грн. (У Молочанському інтернаті).

Кількість дітей санаторних шкіл-інтернатів практично не змінюється протягом десяти років, як і контингент учнів з року в рік не змінюється, діти на всіх рівнях освіти від дошкільної до старшої профільної навчаються і проживають в інтернатах постійно. Утримання дитини на рік в санаторній школі-інтернаті відрізняється від витрат на 1 дитину у загальноосвітній школі за місцем проживання в рази (додаток Є).

Розвиток інклюзивного навчання - альтернатива організації навчання для дітей з особливими освітніми потребами в спеціальних інтернатах. Це для тих батьків, хто хоче жити з дитиною дома, бачити її кожного дня, турбуватися, брати участь у вихованні і розвивати дитину у школі за місцем проживання [38].

3.2. Напрямки удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні

Державно-управлінські механізми України постійно перебувають у стадії удосконалення та адаптації до сучасних умов політичного курсу євроінтеграції. В роботі вже було окреслені проблемні питання, які існують на сучасному етапі реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Беручи до уваги, що в державі змінені пріоритети у сфері соціального

захисту дітей сьогодні вимагає активізації та розбудови соціальних послуг, спрямованих на запобігання розміщенню дітей в інституційні заклади і захист їх прав на сімейне виховання. Деінституалізація не може тільки розформувати дітей із закладів інституції, ця реформа також має передбачати розвиток мережі соціальних послуг родині на рівні громади, які б задовольняли потреби цих дітей і захист їхніх прав.

На сьогоднішній час розпочато адміністративну реформу (в рамках децентралізації), а саме: скорочення чисельності державних службовців у районних державних адміністраціях. Пояснення цьому є те, що частина функцій дублюється з об'єднаними територіальними громадами, частина функцій є застарілими і неефективними, деякі функції будуть перенесені на вищий рівень (ОДА, територіальні органи центральних органів влади) та частину функцій об'єднують.

Я вважаю, що це не зовсім доречно на теперішній час, оскільки спочатку потрібно було б визначити або змінити функціональні обов'язки у нових відділах (або створити нові відділи в ОТГ), завершити реформу міністерств, після чого проаналізувати структуру центральних органів виконавчої влади і тільки потім визначитись, щодо потребу скорочення персоналу або натомість, може збільшити його кількість у необхідних напрямках.

В умовах сьогодні є актуальним збереження чисельності служб у справах дітей, розширення центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді зі зміною їх функціональних та посадових обов'язків.

З цього приводу також хочеться додати, що норми чинного законодавства Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [62] не виконуються і мають лише декларативний характер. За результатами моніторингів негромадських організацій за дотриманням штатної чисельності спеціалістів служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї дітей та молоді показники навантаження на одного спеціаліста перевищує в 3-5 разів.

В наукових роботах багатьох вчених зазначено, що ефективність

державного управління, цілком залежить від того, наскільки правильно використовується та наскільки продумано здійснюється кадрова політика щодо людей, які є професіоналами, як реалізуються їх професійні можливості та як використовується їх професійний досвід. Практична діяльність цих службовців значною мірою приводить до розв'язання проблемних питань у різних галузях. Своєчасне непогашення конфліктних ситуацій/ розв'язання проблемних питань становить професійно-кадрову загрозу в сфері захисту прав дітей та їх законних інтересів.

Перспективами успішної системи реформування державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні (як однієї із ланок) має стати стабілізація ситуації та збереження професійного потенціалу а галузі соціального захисту дітей. Це можливо буди добитися шляхом удосконалення правового та кадрового механізмів які б обумовлювали дотримання державно-управлінських механізмів чіткого виконання норм чинного законодавства та перегляд норм навантаження визначених законодавством на 1 спеціаліста в сторону їх зменшення.

Наразі система державного/соціального захисту у галузі дитинства перебуває у стадії становлення, тому це позначається на якості соціального захисту дітей. Діяльність органів та служб обмежена фінансовими та людським ресурсами.

До зниження державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми також приводить те, що постійно перебудовуються, міняють підпорядкування управлінські структури/міністерства. Так, наприклад, у 2010 році було оптимізовано Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини, який відповідав за формування і реалізацію державної політики з питань дітей (сімей). Та тільки у 2011 році повноваження цього департаменту були закріплені за Міністерством соціальної політики України, тобто майже рік напрямки діяльності щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, нагляд за усиновленими дітьми не були віднесені до одного із міністерств та практично не керувалися.

Також на сьогодні активно їде процес формування національного законодавства, яке спрямовано на реалізацію державної політики щодо соціального захисту дітей. Як показує практика використання цього законодавства в сучасних умовах практично неможливо, оскільки багато законі/підзаконних актів/постанов Кабінету міністрів України не узгодженні між собою, не прописані органи відповідальні за виконання функцій зазначених у законодавстві та відпрацьований алгоритм дій щодо виконання цих функцій. Між урядом та державними органами відсутні методичні рекомендації щодо запровадження законодавства на місцях що призводить до його формального виконання.

Успішне завершення процесу вдосконалення системи соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можливе за умови своєчасного створення відповідної нормативно-правової бази. Для цього потрібно удосконалити існуючу законодавчу та нормативно-правову базу з питань соціального захисту дитинства, а саме розробити та затвердити:

- державні соціальні стандарти для утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та відповідні практичні механізми їхнього забезпечення;

- порядку створення, реорганізації та ліквідації закладів нового типу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, умови проживання в яких наближені до сімейних, для виховання в них дітей за місцем їх походження та за родинним принципом, з урахуванням фізичних та психологічних особливостей таких дітей, а також розробити Положення про такі заклади, типові проекти їх будівництва, структури, штатні нормативи тощо;

- порядок тимчасового влаштування дитини у разі відсутності батьків та неоформленого юридичного статусу у прийомній сім'ї тимчасового влаштування та положення про діяльність таких сімей;

- запровадження офіційного тимчасового статусу для дитини, яка

залишилася без сім'ї та піклування батьків, і яка потребує невідкладного соціального захисту, однак з певних об'єктивних причин ще не має статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування;

- навчання спрощення механізму визнання безвісті відсутніми або недієздатними батьків, діти яких залишилися без батьківського піклування, внаслідок відсутності відомостей про місцезнаходження таких батьків тощо;

- положення та механізм функціонування інституту судових вихователів для розгляду справ, щодо захисту прав та інтересів дітей [20].

За пріоритетністю встановленою Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [50] є сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Відповідно до звіту рахункової палати України за 2018 рік «...показники бідності за відносними критеріями демонструють тенденцію до зростання...» [20]. Ці чинники не сприяють більш інтенсивному розвитку альтернативних форм виховання. Потрібно розвивати та підтримувати існуючу систему профілактики, яка запобігає вилученню дітей із родини до інституційних закладів, та розвитку соціальних послуг з підтримки дітей і сімей у громадах, які б також запобігали розлученню дітей з батьками та їх влаштування до інтернатних закладів шляхом запровадження комплексної підтримки та співпраці всіх фахівців. Також для цього можливо зробити наступні кроки, а саме:

- визначити повноваження щодо захисту певної категорії дітей у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях;

- забезпечити створення нових структур в об'єднаних територіальних громадах, відповідальних за захист прав дітей уразливих категорій;

- запровадити механізм державного-управлінського контролю за дотриманням законодавства України щодо соціального захисту дітей та якістю надання соціальних послуг сім'ям. Що опинилися у складних життєвих обставинах.

Окремо потрібно було б запроваджувати підготовка до самостійного життя, забезпечення соціального включення випускників інтернатних закладів у сприятливе для їх виховання та розвитку. Оскільки за даними моніторингових досліджень 90% випускників інституційних закладів не готові до самостійного життя в громаді і потребують постійної допомоги (рис. 3.5.).

Рис. 3.5. Статистичні данні щодо соціалізації випускників інтернатів

05.12.2019 на засіданні координаційної ради з питань реформування системи інституційного догляду та виховання дітей прем'єр міністр України оголосив наступні статистичні данні: тільки 10 % випускників інтернатних закладів успішно інтегруються в суспільство; 1 із 10 дітей попадають під кримінальний вплив, скоювали злочини чи брали в них участь; 1 із цих дітей мала намір або скоювала самогубство. Наслідки інтернатного виховання це втрачені покоління, подальше утримання, споживацтво, залежність від держави, низький рівень продуктивності на розвиток держави,

Вихід з цієї ситуації можливий, якщо запровадити співпрацю з недержавними/волонтерськими організаціями, що створюють соціальні центри

та надають підтримку зазначеній категорії населення. З для цього потрібно розробити та запровадити:

- алгоритм повноважень у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які б могли бути делеговані з центрів соціальних служб до громадських організацій (з обов'язковим контролем цих повноважень центрами);

- механізм співпраці державних органів влади з неурядовими інституціями/волонтерськими організаціями шляхом замовлення громадських завдань у соціальній сфері з повною чи частковою фінансовою підтримкою, що одночасно буде сприяти зайнятості населення.

У розділі розглянутий сучасний стан державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми та висвітлені проблеми, які на мій погляд є найбільш актуальними та держава стикається з ними по всій території України.

Визначено напрямки удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні.

Використовуючи європейський принцип слід визначити «дитиноцентризм», як фактор розуміння сутності формування державної політики України у досліджуваній сфері.

Узагальнюючи викладене у третьому розділі кваліфікаційної роботи, вважаю, що успішне удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні неможливе без своєчасного створення відповідної нормативно-правової бази узгодженої між собою та збереження професіонального потенціалу а галузі соціального захисту дітей.

ВИСНОВКИ

Проведене у даній кваліфікаційній роботі дослідження методологічних засад та теоретичних аспектів оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні свідчить, що реформування цієї галузі ще триває.

Система опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – це система органів державної влади та місцевого самоврядування. Яка спрямована на поліпшення стану зазначеної категорії дітей з метою створення умов щодо виводу дітей із інституційних закладів та влаштування їх в сімейне оточення. Це можливе лише шляхом реалізації державно-управлінських механізмів, а саме: політичного (визначення основного політичного курсу де зазначений пріоритет соціального захисту дітей), правового (розроблення та впровадження дієвої нормативно-правової бази), організаційного (створення необхідних органів, розширення або перекваліфікація існуючих), кадрового (збереження професійних кадрів, методична робота з новоствореними органами, перегляд навантажень на фахівців), соціально-економічних (підтримка місцевими органами влади запроваджених програм, співпраця з волонтерським рухом, популяризація альтернативних форм опіки), які в комплексі є вирішальними для соціального захисту дітей по всій території України.

З'ясовано, що постійні реорганізації державних органів влади та місцевого самоврядування призводить до неузгодженості системи соціального захисту дітей, а саме це відсутність системності на загальнодержавному рівні під час формування державної політики з питань захисту прав дітей та їх інтересів.

Досліджено, що припинилася розбудова центрів соціальних служб для сім'ї дітей та молоді (а деякі взагалі делегували свої повноваження іншим структурам), хоча в плані дій щодо реалізації реформування системи опіки над дітьми чітко визначена пріоритетність надання соціальних послуг сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Встановлено, що сучасне законодавство потребує значного вдосконалення,

оскільки не узгоджено між собою та деякі законодавчі акти мають, лише декларативний характер та формальне виконання. Також є категорії дітей (з якими стикаються фахівці у своїй практичній роботі), які не визначені у нормативно-правових документах, та не розроблений алгоритм дій з такими дітьми, механізми вирішення питань їх соціального захисту.

Проаналізовано державно-управлінські механізми реформування системи опіки над дітьми та встановлено, що економічна ситуація гальмує розвиток альтернативних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Запропоновано шляхи напрямки удосконалення оцінки ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні, зокрема потрібно розробити та затвердити, визначити та запровадити:

- державні соціальні стандарти для утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та відповідні практичні механізми їхнього забезпечення;

- порядку створення, реорганізації та ліквідації закладів нового типу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, умови проживання в яких наближені до сімейних, для виховання в них дітей за місцем їх походження та за родинним принципом, з урахуванням фізичних та психологічних особливостей таких дітей, а також розробити Положення про такі заклади, типові проекти їх будівництва, структури, штатні нормативи тощо;

- порядок тимчасового влаштування дитини у разі відсутності батьків та неоформленого юридичного статусу у прийомній сім'ї тимчасового влаштування та положення про діяльність таких сімей;

- запровадження офіційного тимчасового статусу для дитини, яка залишилася без сім'ї та піклування батьків, і яка потребує невідкладного соціального захисту, однак з певних об'єктивних причин ще не має статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування;

- навчання спрощення механізму визнання безвісті відсутніми або

недієздатними батьків, діти яких залишилися без батьківського піклування, внаслідок відсутності відомостей про місцезнаходження таких батьків тощо;

- положення та механізм функціонування інституту судових вихователів для розгляду справ, щодо захисту прав та інтересів дітей [78];

- визначити повноваження щодо захисту певної категорії дітей у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях;

- забезпечити створення нових структур в об'єднаних територіальних громадах, відповідальних за захист прав дітей уразливих категорій;

- запровадити механізм державного-управлінського контролю за дотриманням законодавства України щодо соціального захисту дітей та якістю надання соціальних послуг сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах;

- алгоритм повноважень у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які б могли бути делеговані з центрів соціальних служб до громадських організацій (з обов'язковим контролем цих повноважень центрами);

- механізм співпраці державних органів влади з неурядовими інституціями/волонтерськими організаціями шляхом замовлення громадських завдань у соціальній сфері з повною чи частковою фінансовою підтримкою, що одночасно буде сприяти зайнятості населення.

Окремо хочеться додати, що оскільки політичний курс нашої країни направлений на євроінтеграцію, то вкрай важливо привести українське законодавство до міжнародних стандартів.

Головна думка цієї роботи, те що навіть дуже розвинений інтернатний заклад, який створює так необхідні на сьогоднішній день робочі місця, комплексно вирішує питання освіти, повноцінного харчування, надання спеціальних та медичних послуг в одній інституції, загалом замінює «родину» не зможе замінити батьківську турботу і сімейне оточення, так необхідне для

повноцінного розвитку дітей, які в подальшому будуть розвивати нашу державу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверьянов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно правової теорії та практики. Київ : Факт, 2003. 384 с.
2. Артим А.І. Оцінка ефективності управління в районних державних адміністраціях. за заг. ред. проф. М.Д.Лесечка. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 296 с.
3. Артюшкіна Л.М. Сирітство в Україні як соціально педагогічна проблема (соціальноправовий аспект). Суми : Сум ДПУ, 2002. 268 с.
4. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления : курс лекций, 4-е изд., дополн. Львів : Омега-Львів, 2006. 584 с.
5. Бевз Г.М. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка : навчально-методичний посібник в 2-х кн. / за заг. ред. Г. М. Бевз, М. Й. Боришевського. Київ : Міленіум, 2005. 286 с.
6. Бідність та нерівні можливості дітей в Україні : монографія / Л.М. Черенько та ін.; за ред. Е.М. Лібанової. / *Ин-т демографії та соціальних досліджень НАН України*, дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) Український центр соціальних реформ. Київ : 2009. 288 с.
7. Бордіян Я.І. Вирішення проблем соціального сирітства. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 4. С. 168-175 URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Trpu_2013_4_28. (дата звернення: 30.11.2019).
8. В Запорізькій облдержадміністрації відбувся семінар щодо захисту прав дітей в умовах децентралізації. *Вісті Комушуваської територіальної громади*. URL: <http://komish-gromada.gov.ua/%D0%B2-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B9-%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%>

D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/. (дата звернення: 06.12.2019).

9. Вакуленко М.В. Соціальний захист населення України : навч. посіб. / авт. кол. І.Ф. Гнибіденко та ін. ; за заг. ред. М.К. Орлатого. Київ : Вид-во НАДУ; Вид-во «Фенікс», 2010. 212 с.

10. Висоцька В.О. Сім'я знайдеться для кожного! URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/simya-znaydetsya-dlya-kozhnogo>. (дата звернення: 30.11.2019).

11. Волинець Л.С. Detstvo@ukr.net. Про дітей, яких лелеки приносять державі: нотатки не сторонніх. Київ : Софія-А, 2017. 239 с.

12. Волинець Л.С. Права дитини в Україні: проблеми та перспективи. Український ін-т соціальних досліджень, Інститут дитинства. Київ : Логос, 2000. 75 с.

13. Гордієнко Н. Методологічні засади соціологічного дослідження функціонування освітніх закладів інтернатного типу. *Нова парадигма*. Вип. 132. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669541%2F2017%2F132. (дата звернення: 30.11.2019).

14. Горошнікова І.О. Правова соціалізація дітей-сиріт: теоретико-методичне та нормативно-правове забезпечення : навч.-метод. посіб. / Бердян. держ. пед. ун-т. Мелітополь : Вид. будинок ММД, 2011. 161 с.

15. Громадянська кампанія «Відкриваємо двері дітям». URL: <http://openingdoors.org.ua/ua/about/>. (дата звернення: 30.11.2019).

16. Дакал А.В. Актуальні проблеми формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 100-107

17. Департамент захисту прав дітей та усиновлення Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/pro-nas1.html>. (дата звернення: 30.11.2019).

18. Деякі питання виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною», оплати послуг із здійснення патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримки малих групових будинків : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 р. № 552. Дата оновлення: 10.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2019-%D0%BF/sp:head:max100>. (дата звернення: 30.11.2019).

19. Деякі питання діяльності Національної ради з питань раннього втручання : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 175. Дата оновлення: 06.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/175-2019-%D0%BF>. (дата звернення: 07.12.2019).

20. Звіт рахункової палати України за 2018 рік. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2018/ZVIT_RP_2018.pdf. (дата звернення: 07.12.2019).

21. Князева В.М. Державне управління: словник-довідник. за заг. ред. В.М. Князева, В.Д. Бакуменка. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.

22. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Дата оновлення: 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 30.11.2019).

23. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. Дата оновлення: 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021?lang=en. (дата звернення: 30.11.2019).

24. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 30.11.2019).

25. Корженко В.В. Теоретико-методологічні засади реформування державного управління в трансформаційному суспільстві. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 2. С. 20-27. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Trpu_2013_2_6. (дата звернення: 30.11.2019).

26. Крестовська Н.М. Теорія держави і права: Елементарний курс. Вид. 2-е. Харків : ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с. URL: <https://onua.academia.edu/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%9A%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F>. (дата звернення: 30.11.2019).

27. Кривачук Л.Ф. Удосконалення нормативно-правового механізму соціально-правового статусу захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, установлення юридичного статусу. *Актуальні проблеми державного управління* 2011. URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/doc/4/03.pdf>. (дата звернення: 30.11.2019).

28. Куйбіда В.С. Впровадження інноваційної діяльності у розвиток регіонів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 23. С. 84-87 URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ipd_2010_23_22. (дата звернення: 30.11.2019).

29. Лазор О.Д. Основи державного управління та місцевого самоврядування : навч. метод. посібн. Вид. 5-те, допов. і перероб. Хмельницький : ТОВ «Поліграфіст-2», 2012. 520 с.

30.Литвин В.М. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник : навч. посіб. / В. І. Гусєв, А. Г. Слюсаренко та ін. Київ : Вища школа, 2002. С. 326-328

31.Маньковська Л.Г. Оцінка ефективності державно-управлінських механізмів реформування системи опіки над дітьми в Україні. *Правотворчість та правозастосування у демократичній державі: теорія і практика* 2019. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2079%3A25092019-15&catid=248%3A3-102019&Itemid=306&lang=ru. (дата звернення: 13.12.2019).

32.Мищенко Н.С. Приемные ангелы: книга для родителей, которые хотят усыновить ребенка Київ : Знання України, 2007. 560 с.

33.Мінсоцполітики: Децентралізація надасть більше повноважень громадам у вирішенні проблем дітей із неблагополучних сімей. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/12781.html?PrintVersion>. (дата звернення: 30.11.2019).

34.Мордань О.О. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту посиротілих дітей: проблеми та напрями вдосконалення. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Dutp_2012_2_40. (дата звернення: 30.11.2019).

35.Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки. *Міністерство соціальної політики України. Офіційний веб-портал*. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Reformuvannya-instituciynogo-doglyaduditey.html>. (дата звернення: 30.11.2019).

36.Оболенський О.Ю. Державна служба : підручник. Київ : КНЕУ, 2006. 472 с.

37.Огляд підходів до визначення економічної сутності поняття «ефективність». URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_8_082.pdf. (дата звернення: 30.11.2019).

38.Озерова Т.Я. Деінституціалізація в сфері захисту прав дітей. URL: https://www.facebook.com/profile.php?id=100004932154701&fref=nf&__tn__=%2Cdm-R-R&eid=ARCNBK0K9FIITQUgwKqlG5R6A0KTjTehPAamz-hYqHRTAiWBH3WJ3ssS8N3K_PZdSWZDKasVQ4RZFXco. (дата звернення: 07.12.2019).

39.Олифіренко Ю.І. Модернізаційні аспекти надання комплексної допомоги дітям, які опинились у складних життєвих обставинах. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. Серія «Економічні науки» : наук. зб. 2013. № 4 (70). С. 496–501

40.Павленко Ю.О. Щодо робочих поїздок від 02.12.2019 р. URL: https://www.facebook.com/Yurij.Pavlenko?__tn__=%2CdCH-R-R&eid=ARAPIY9oVQR2ZyQzf8upZjhpUFhtnMuK-YY3OiT0z8tacnAt2ZfeZ0uWP4F8TyJKsyAC4sCfT0bEBClh&hc_ref=ARSHHgzzVcB7c5RfC5EjYDgXg7nXrj4vmeaJE4C6EfoWT5NlhgzLurJYVdLT6yAAeEA&fref=nf&hc_location=group. (дата звернення: 03.12.2019).

41.Пеша І.В. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання. / Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді, Державний ін-т розвитку сім'ї та молоді. Київ : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2006. 92 с.

42.Пеша І.В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (проблеми реформування). Український ін-т соціальних досліджень. Інститут дитинства. Київ : Логос, 2000. 86 с.

43.Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866. Дата оновлення: 31.08.2019. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF/ed20181010>. (дата звернення: 30.11.2019).

44. Питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2004 р. № 882. Дата оновлення: 04.06.2019. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/882-2004-%D0%BF>. (дата звернення: 30.11.2019).

45. Покась В.П. Становлення та розвиток інтернатних закладів освіти в Україні (1917–2000 рр.) : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. 206 с.

46. Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа : монографія. Одеса : Фенікс, 2009. 204 с.

47. Предмет і специфіка прикладних політичних досліджень. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17555/>. (дата звернення: 30.11.2019).

48. Про віднесення посад працівників системи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді до відповідних категорій посад державних службовців та органів місцевого самоврядування : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 р. № 9-р. Дата оновлення: 08.12.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9-2003-%D1%80/ed20161208>. (дата звернення: 30.11.2019).

49. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 28.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/para990>. (дата звернення: 30.11.2019).

50. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV. Дата оновлення: 31.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-/15?lang=ru>. (дата звернення: 30.11.2019).

51. Про заснування соціальних стипендій Верховної Ради України для студентів вищих навчальних закладів з числа дітей-сиріт та дітей з

малозабезпечених сімей : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2002 р. № 218-IV. Дата оновлення: 01.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-15>. (дата звернення: 30.11.2019).

52.Про затвердження Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006-2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2006 р. № 623. Дата оновлення: 19.09.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/623-2006-%D0%BF>. (дата звернення: 30.11.2019).

53.Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 р. № 453. Дата оновлення: 12.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/453-2018-%D0%BF>. (дата звернення: 30.11.2019).

54.Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. № 1242. Дата оновлення: 02.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1242-2007-%D0%BF>. (дата звернення: 30.11.2019).

55.Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2005 р. № 823. Дата оновлення: 07.10.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2005-%D0%BF>. (дата звернення: 30.11.2019).

56.Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 р. № 268. Дата оновлення: 01.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF>. (дата звернення: 30.11.2019).

57.Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 р. № 905. Дата оновлення: 20.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF/print1433743933737990>. (дата звернення: 30.11.2019).

58.Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2005 р. № 878. Дата оновлення: 20.10.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/878-2005-%D0%BF>. (дата звернення: 30.11.2019).

59.Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 87. Дата оновлення: 12.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/ru/87-2004-%D0%BF>. (дата звернення: 06.12.2019).

60.Про збільшення норм матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2003 р. № 1381. Дата оновлення: 30.08.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1381-2003-%D0%BF>. (дата звернення: 30.11.2019).

61.Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017- 2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 р. № 526-р. Дата оновлення: 09.08.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/526-2017-%D1%80>. (дата звернення: 30.11.2019).

62.Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. Дата оновлення: 09.02.2017. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80/page>. (дата звернення: 30.11.2019).

63. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 09.08.2019. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 30.11.2019).

64. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 09.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20110710>. (дата звернення: 30.11.2019).

65. Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. Дата оновлення: 25.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#n5>. (дата звернення: 30.11.2019).

66. Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа : Указ Президента України від 12.01.2018 р. № 5/2018. Дата оновлення: 17.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2018>. (дата звернення: 30.11.2019).

67. Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей : Закон України від 03.08.2006 р. № 69-V. Дата оновлення: 12.09.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/69-16>. (дата звернення: 30.11.2019).

68. Про схвалення Концепції Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.05.2006 р. № 263-р. Дата оновлення: 11.05.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/263-2006-%D1%80>. (дата звернення: 30.11.2019).

69. Реформа інтернатів: як покінчити з радянським пережитком? URL: https://zik.ua/news/2018/02/01/reforma_internativ_yak_pokinchyty_z_radyanskym_perezhytkom_1256679. (дата звернення: 30.11.2019).

70. Сергієва О.С. Проблеми прав дітей в Україні / *Проблема сирітства в Україні*. URL: <http://postup.lg.ua/nova-publikaciya> (дата звернення: 30.11.2019).

71. Сіцінський А.С. Шляхи вдосконалення державного управління у сфері зовнішньополітичної діяльності України. *Економіка та держава*. 2012.

№ 6. С. 99-101 URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecde_2012_6_28. (дата звернення: 30.11.2019).

72. Скільки дітей в Україні є сиротами: статистика усиновлення. URL <https://my.ua/news/cluster/2019-06-01-skilki-ditei-v-ukrayini-ie-sirotami-statistika-usinovlennia>. (дата звернення: 30.11.2019).

73. Сурмін Ю.П. Енциклопедичний словник з державного управління. / за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

74. Сфера. *Академічний тлумачний словник*. URL: <http://sum.in.ua/s/sfera>. (дата звернення: 30.11.2019).

75. Фінансово-економічний словник : словник-довідник / кол. авт. : Юнін О.С. та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. 164 с. URL: http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1373/1/%D0%A4%D0%86%D0%9D-%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9D.%20%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%9A__%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%8C.pdf. (дата звернення: 30.11.2019).

76. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 28.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20060220>. (дата звернення: 30.11.2019).

77. Шейко В.М. Організація та методи науково-дослідницької діяльності : підручник / за заг. ред. В.М. Шейко. Київ, 2008, 295 с.

78. Ярмолинська І.В. Поняття та сутність механізмів державного управління у сфері інституційного догляду та виховання дітей в Україні. *Інвестиції: практика та досвід № 18*. 2018. С. 119-123. URL: http://investplan.com.ua/pdf/18_2018/24.pdf. (дата звернення: 30.11.2019).

79. Kamerman S. B. Social Protection for Children and their Families: A Global Overview. URL:

https://www.unicef.org/french/files/Social_Protection_for_Children_and_their_Families_-_A_Global_Overview.pdf. (дата звернення: 30.11.2019).

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я Маньковська Людмила Геннадіївна, студентка 2 курсу, _____
форми навчання заочної, факультету соціології та управління,
спеціальність Публічне управління та адміністрування, адреса електронної
пошти mila.mankovskaya@gmail.com

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
«Оцінка ефективності державно-управлінських механізмів реформування
системи опіки над дітьми в Україні»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що
визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
ідентичною її друкованій версії;

згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної
доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-
системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) Маньковська Л.Г.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ(науковий керівник) Маловічко О.В.